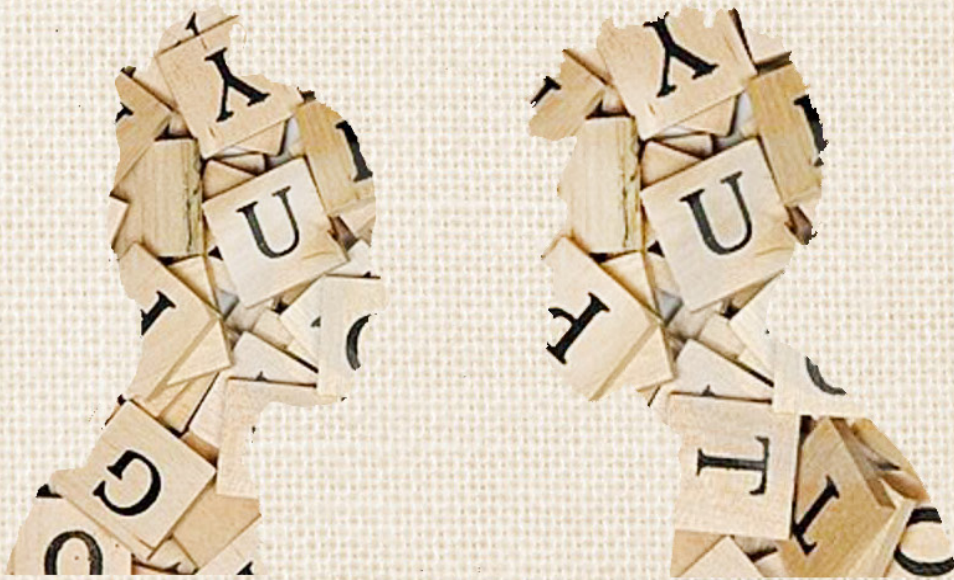

DE FILOSOOF

Periodieke uitgave van de Faculteitsvereniging Utrechtse Filosofiestudenten voor het departement Filosofie en Religiewetenschap van de Universiteit Utrecht- Nummer 63

THEMA: TAAL

Steven Pinker, Martin A. Nowak & James J. Lee: The Logic of Indirect Speech: Language as a Digital Medium •
• Machiel Karskens: Michel Foucault als Taalfilosoof • Albert Visser: Koninklijke Taakstraf • Eric Reuland:
Een Schitterend Misverstand: Reflecties over Taal en Filosofie • Herman Hendriks: Ja Knikken en Nee
Schudden • Romi Rellum, Francien Homan en Joop Leo : The Logic of Relations

INHOUDSOPGAVE

3 EDITORIAL

4 BRIEVENBUS

5 OPROEP REDACTIELEDEN

6 COLUMNWEDSTRIJD

-THEMA: TAAL

9 THE LOGIC OF INDIRECT SPEECH: LANGUAGE AS A DIGITAL MEDIUM

Steven Pinker, Martin A. Nowak & James J. Lee

12 MICHEL FOUCAULT ALS TAALFILOSOOF

Machiel Karskens

14 KONINKLIJKE TAAKSTRAF

Albert Visser

16 EEN SCHITTEREND MISVERSTAND: REFLECTIES OVER TAAL EN FILOSOFIE

Eric Reuland

18 JA KNIKKEN EN NEE SCHUDDEN

Herman Hendriks

20 THE LOGIC OF RELATIONS

Romi Rellum, Francien Homan en Joop Leo

23 KLEINE WOORDJES, A.U.B.

Guido

-EN VERDER

24 NERGENS EEN WOORD ENGELS

Niels Wildschut

25 FILOSOFEREN IN HET BOSSIGE NIJMEGEN

Daan Blitz

26 LIVING IN A BUBBLE

Joel Anderson

27 OVER DE IMPLICATIES VAN ANTIREALISME

Andries de Jong

28 DE FUF

Albertjan Telgenhof

29 HET NUTTIGE EN HET AANGENAME

Aafje de Roest

30 AGENDA

COLOFON

De Filosoof is een periodieke uitgave van de Faculteitsvereniging Utrechtse Filosofiestudenten voor het departement Filosofie en Religiewetenschap van de Universiteit Utrecht

HOOFDREDACTIE

Francien Homan

EINDREDACTIE

Guido Freriks
Romi Rellum

REDACTIE

Tom Bouwman
Guido Freriks
Francien Homan
Romi Rellum
Amanda Schimmel

VORMGEVING

Amanda Schimmel

ADRES

Janskerkhof 13A,
3512 BL Utrecht

EMAIL

de.filosoof@phil.uu.nl

WEBSITE

fuf.phil.uu.nl/de-filosoof

KOPIJ

de.filosoof@phil.uu.nl
Deadline nr 64: 13 juni

De redactie behoudt zich het recht voor om artikelen te wijzigen of in te korten.

SPREKEN, ZWIJGEN EN POSTZEGELS

Francien Homan

Gewichtloos, maar gewichtig. Niet concreet, maar het kan hard aankomen. Onaanraakbaar, maar het raakt ons en is voelbaar. Soms visueel, als letters op papier, soms alleen hoorbaar. Soms is het zelfs alleen stilte, wanneer het alleen in onze gedachten gestalte aanneemt.

Taal.

Het is ongrijpbaar, maar alomaneezig. We zouden niet zonder kunnen. Want hoe kunnen we dan onze gedachten delen met anderen? We willen elkaar begrijpen, we willen vertellen, overdragen.

Bevelen, onze zin krijgen, misleiden. Taal is een instrument dat in vele gedaantes komt, de ene keer vluchtig, de andere keer vastgelegd. Luid of heel zacht. Het is een manier om de wereld om ons heen te benoemen, te structureren en categoriseren.

Taal en denken gaan hand in hand, kunnen niet zonder elkaar.

In deze editie hebben we geprobeerd allerlei facetten van taal te belichten. Een artikel over afbeeldingen die spreken. Een presentatie van een nieuwe logische taal om mee uit te drukken hoe de wereld werkelijk is. Een onderzoek naar de relatie tussen taal en filosofie. Vertwijfelingen over de aard van de spatie. Observaties over ja en nee. En met trots presenteren wij een stuk van Steven Pinker, taalkundige en experimenteel psycholoog aan Harvard, over indirect taalgebruik. Hierin wordt onder andere duidelijk dat gemeenschappelijke kennis van groot belang is bij communicatie en dat “Kom je nog even boven mijn postzegelverzameling bekijken?” na een date waarschijnlijk meer betekent dan alleen postzegels. Want wat zeggen we veel door niets te zeggen!

Soms zegt zwijgen zelfs meer. Zonder woorden, of juist met andere woorden, uitdrukken wat je eigenlijk bedoelt. Metaforen, implicaties, insinuaties, sarcasme, ironie, innig stilzwijgen. Ja, allemaal zijn we virtuos in het bespelen van het instrument van de taal. Omdat we allemaal gehoord willen worden.

BRIEVENBUS

Verkeer je in een wijsgerige aporie of wil je andere frustraties of overpeinzingen met ons delen?

Schroom niet en laat van je horen!

Kopij (1300-1600w) of ingezonden post (max 400w).

Ook reacties op artikelen zijn welkom.

De deadline is 13 juni.

Mail kopij of vragen naar: de.filosoof@phil.uu.nl.

VLOEIBARE MINUTEN

Ron van 't Land

Waren klokken maar van water
dan stroomde tijd door beken en kanalen
en kolkte door de rivier van mijn gemoed
of vormde stille, oeverloze meren

Nu snijden wijzers al wat in mij duurzaam is
als scherpe messen in minuten
en slaat de torenklok mij ongenadig
met de uren om de oren

en is het te vroeg of te laat
omdat het heden niet bestaat
en ik, op het scherpst van die snede,
nooit op tijd zal zijn

Och, waren klokken maar van water
dan kon de tijd zich voegen naar dit alles

><

OPROEP REDACTIELEDEN

We zijn op zoek naar nieuwe
redactieleden!

Lijkt het je leuk om deel uit te maken
van de redactie van *De Filosoof* en
ervoor te zorgen dat er vier keer per
jaar een goedgevulde editie bij iedereen
op de mat valt?

Stuur dan vóór 13 juni een mail naar
de.filosoof@phil.uu.nl.

COLUMNWEDSTRIJD

Onze zoektocht naar een nieuwe columnist voor De Filosoof is ten einde. We hebben alle ingezonden columns met veel plezier gelezen (bedankt voor de inzendingen!), maar uiteindelijk kon er maar één woordkunstenaar winnen. Het Lettermannetje zal vanaf nu elke editie een kunstwerk aanschouwen door een filosofische bril. De redactie heet hem bij dezen van harte welkom: dag Lettermannetje, wat leuk dat je voor ons gaat schrijven! Veel succes en vooral heel veel plezier!

DE WINNENDE COLUMN

DRIE FILOSOFEN, ÉÉN PIJP.

OF: DIT HIER IS GEEN INKT.

Het Lettermannetje

Een taalfilosoof loopt een museum binnen, een tentoonstelling over het surrealisme. Hij weet dat surrealisten proberen de aan ons verschijnende werkelijkheid weer te geven nog voordat zij bewerkt en gevormd is door onze talige en rationele faculteiten: een voorgeborchte van de realiteit, een wereld tussen de fenomenale en de noumenale in. Ook weet hij dat mensen vaak moeite hebben met het surrealisme omdat ze moeite hebben te stoppen met dingen proberen te begrijpen.

Wat hij zelf van het surrealisme moet denken weet hij nog niet. Hij worstelt zich door de brandende giraffes, geamputeerde genitaliën en smeltende horloges heen – ‘Is tijd een talig concept?’ vraagt hij zich nog net af – om uiteindelijk stil te blijven staan bij een schilderij van een pijp. Onder de pijp staan de woorden: “Dit hier is geen pijp.” Lachend richt hij zich tot de man naast hem, die ook naar het schilderij aan het kijken is: “Haha, wat een mop, er staat dat het geen pijp is, terwijl dat duidelijk wel het geval is! Hoe leugenachtig van aard is de taal! Dat zij van dingen zeggen kan dat ze iets niet zijn, ook als ze het wel zijn. Dingen zelf kunnen dat niet. Ergo: waarheid en onwaarheid zijn eigenschappen van taal, niet van dingen.”

De ander, die toevallig ook filosoof is, antwoordt: “Mijn beste man, het klopt wat u zegt, maar u mist de diepere betekenis van dit schilderij. U snapt toch wel dat we niet naar een werkelijke pijp, maar naar een afbeelding van een pijp kijken. De taal liegt hier niet. Het is het beeld, de verf op het doek, dat we moeten wantrouwen. Dat een woord als ‘pijp’ ook een afbeelding is, dát geef ik u mee.”

Een derde man, die ook filosoof is en bovendien pijp rookt (ten chagrijn van de suppoosten van het museum), mengt zich met een zekere passie in de discussie: “Ten eerste is het onduidelijk waar het woord ‘dit’ naar verwijst: de afbeelding van de pijp, het woordje ‘dit’ zelf, of het schilderij in zijn geheel. Ten tweede is het onduidelijk waar het woord ‘pijp’ naar verwijst. Niet naar één pijp in het bijzonder, maar naar alle mogelijke pijpen. En dat zijn natuurlijk alleen maar pijpen, omdat wij ze toevallig ‘pijp’ noemen. Het woord kan de werkelijkheid misschien benaderen, maar nooit bereiken! Waar anders bestaat pijpheid dan in de pseudoplek van de taal?”

Lachend om de bereikte aporie en de schilder prijzend om zijn vermogen het spanningsveld tussen werkelijkheid, droom en rede bloot te leggen, in plaats van zich, zoals de meeste surrealisten, verre van taal en ratio te houden, verlaten de tweede en derde filosoof de zaal.

De eerste kijkt voorzichtig om zich heen, haalt een zwarte viltstift tevoorschijn en schrijft gniffelend op de witte muur naast het schilderij: “Wie dit denkt is gek.”

DE VRIJHEID, DE GRENS EN HET EGO

Suzze Bloks

Terwijl de taal ons expressievrijheid biedt, dwingt het ons ook binnen haar kaders. Zo kon ik tegen een vriendin laatst alleen boos uitbrengen “Dat kun je echt niet maken”, terwijl ik overkookte van woede, onbegrip en nog veel meer waarvoor ik ook nu de woorden niet heb. In plaats van dat mijn emoties met mijn boze zinnetje uitgedrukt waren, had ik naast woede en onbegrip ook nog een knagend gevoel van onmacht gekregen. Ik kon gaan gillen, vloeken of de deur kapotslaan om dit gevoel af te reageren, maar dat allemaal zou me niet de woorden bieden om mijn emoties in te vangen. Gedragsuitingen lenen zich waarschijnlijk wel het best voor het uiten van gevoel, maar aangezien ik als beschaafde dame liever niet afhankelijk ben van een lichamelijke taal, zoek ik woorden waarin ik mijn gevoel kan uitdrukken. Bestaan deze woorden eigenlijk wel? Is er een spreektaal mogelijk die alle diepten van het menselijk hart kan vatten? Dat zou een woordenboek met emotionele uitdrukkingen opleveren dikker dan de Van Dale.

Zou ik pagina voor pagina, regel voor regel, woord voor woord dat woordenboek willen vullen, dan zou ik allereerst een woord verzinnen voor het gemengde gevoel van woede, onbegrip en onrust wat ik zo graag aan mijn vriendin had willen duidelijk maken. Vervolgens zou ik een woord bedenken voor het knagende gevoel van onmacht gecombineerd met alle andere emoties waarmee ik na het uitspreken van mijn boze zinnetje achterbleef. Als ik zo voor iedere emotie waarbij ik tegen de beperkingen van de woordenschat aanloop een woord zou verzinnen, dan zwem ik straks in de woorden, maar betekent dat dan ook dat ik mijn gevoelens kan uitdrukken?

Inherent aan jezelf uitdrukken is dat anderen je begrijpen. Anderen hoeven niet begrip te hebben voor je uitspraak, maar een boze protestactie of een opschuddende quote heeft alleen zin als anderen weten wat je bedoelt. Ook tegenover mijn vriendin

ben ik met mijn zelfverzonnen woorden niet meer dan een roepende in de woestijn. Hoe weet zij immers welk gevoel ik bedoel?

Wanneer anderen mijn nieuwe woordenschat ook gaan gebruiken, wat ik natuurlijk het liefste wil, zullen we nooit kunnen nagaan of iedereen de woorden correct gebruikt. Misschien verwarren ze angst wel met woede, de woorden kunnen voor iedereen een andere emotionele lading dekken zonder dat we in staat zijn om dat te verifiëren. Hierdoor is het gebruik van woorden die gebaseerd zijn op je eigen emoties totale nonsens. Pas als je je woorden, zoals de behavioristen zeggen, baseert op gedrag, kun je nagaan of iedereen het woord voor dezelfde emoties gebruikt.

Zo heeft de taal alleen betekenis bij de gratie van intersubjectiviteit, maar hebben we daarnaast nóg een intersubjectief middel nodig om deze betekenis te kunnen verifiëren. Het is dus onmogelijk om taal te baseren op mijn eigen gevoelens zonder in nonsens te belanden. De taal opent een wereld voor mij. Door de taal ben ik in staat om tegen mijn vriendin te zeggen dat ze het echt niet kan maken wat ze me nu flikt. Maar juist door dit intersubjectieve karakter van de taal ben ik ook maar beperkt tot een aantal woorden, die nooit de rijkdom aan gevoelens die in me omgaan, zullen kunnen weergeven. Waar de taal een wereld voor me opent, dwingt het me ook binnen haar kaders. Misschien moet ik daarin berusten; genieten van het zicht tot aan de horizon en me niet bekommeren om datgene wat erachter ligt.

Mijn zoektocht naar een betere taal is een rusteloos streven naar meer. Na deze overpeinzingen kan ik slecht één ding concluderen: ook in de taal moet ik de grenzen tussen mij en de ander leren te verdragen.

ARGUMENTUM AD VERECUNDIAM

D.H. de Wit

Vorige week schreef ik in een mail naar een professor deze woorden: “na een groot aantal boeken en artikelen te hebben gelezen over dit onderwerp, denk ik dat het een vruchtbare richting is voor verder onderzoek.”

Tot mijn schrik ontdekte ik hierin een drogreden in de categorie argumentum ad verecundiam, een “beroep op autoriteit”. Erger nog, het bleek een beroep op mijn eigen autoriteit. Na lezing van “een groot aantal boeken en artikelen” weliswaar, maar toch een argument dat een flinke smet op het gemiddelde filosofenblazo achterlaat.

Om deze knagende cognitieve dissonantie met mijn zelfbeeld op te lossen, gebruik ik deze column om te beargumenteren dat een argumentum ad verecundiam best rationeel is en misschien zelfs wel uit de lijst met drogredenen geschrapt moet worden.

De belangrijkste reden dat het nog niet zo gek is om op de autoriteit van anderen te vertrouwen is dat het aantal interacties met de echte wereld om kennis op te doen grof overschat wordt. Het eerste echte Piaget-kind moet ik nog tegenkomen. We vertrouwen met onze eeuwige “waarom?”-vragen van jongs af aan op de alwetendheid van onze ouders. Kennis doen we nog steeds op via wegen die eindeloos bemiddeld worden door vertrouwen: vertrouwen in wetenschappers, uitgevers, vertalers, de objectiviteit van de tijdsgeest.

Dit vertrouwen in autoriteit is noodzakelijk. Niet alleen hebben we geen tijd om DNA-replicatie zelf met een elektronenmicroscop te bekijken, maar om met de woorden van Davidson te spreken: interpretatie zou niet eens van de grond komen zonder een basaal vertrouwen in rationaliteit en waarheid. Waarom komt de onthulling dat Sinterklaas niet bestaat zo hard aan? Niet om de goede man zelf, want of de wortel in je schoen door Amerigo of je vader opgeknabbeld wordt, cadeautjes krijg je toch wel. Nee, het is zo erg omdat het een collectieve leugen is van alles en iedereen die je voorheen vertrouwde, op een schaal die zijn weerga niet kent.

Het vertrouwen op autoriteit is de wetenschappelijke praktijk overigens ook niet vreemd. Voordat je een artikel citeert, check je eerst even of het niet is geschreven door een eerstejaars bachelorstudent die trots zijn eerste schrijfsel op Scribd heeft gezet. De redenen dat de presentaties van 60 jaar oude beroemde professors voor zoete broodjes worden geslikt, zijn heus niet altijd gebaseerd op inhoud. En waarom zouden we ook geen vertrouwen stellen in mensen die een halve bibliotheek hebben gelezen over het onderwerp dat jij net op Stanford encyclopedia hebt opgezocht? Ik stel voor dat we explicieter zijn over dit vertrouwen en dat ons beroep op autoriteit weer een valide argument wordt. Zo, opgelost.

THE LOGIC OF INDIRECT SPEECH

LANGUAGE AS A DIGITAL MEDIUM¹

Steven Pinker, Martin A. Nowak & James J. Lee

In ons dagelijks leven maken we vaak gebruik van indirect speech in plaats van letterlijk te zeggen wat we bedoelen. Prof. dr. Steven Pinker, onder andere bekend van zijn boek The Stuff of Thought: Language as a Window into Human Nature, prof. dr. Martin A. Nowak en dr. James J. Lee bogen zich in hun artikel The Logic of Indirect Speech over de vraag waarom we er in bepaalde situaties voor kiezen om om onze bedoelingen heen te draaien. Waarom maken we gebruik van voorwendselen die zo transparant zijn dat onze gesprekspartner weet wat we eigenlijk bedoelen te zeggen?

People often don't blurt out what they mean in so many words but veil their intentions in innuendo, euphemism, or doublespeak. Here are some familiar examples:

1. Would you like to come up and see my etchings? [a sexual come-on]
2. If you could pass the guacamole, that would be awesome. [a polite request]
3. Nice store you got there. Would be a real shame if something happened to it. [a threat]
4. We're counting on you to show leadership in our Campaign for the Future. [a solicitation for a donation]
5. Gee, officer, is there some way we could take care of the ticket here? [a bribe]

This phenomenon poses a theoretical puzzle. Indirect speech is inefficient, vulnerable to being misunderstood, and seemingly unnecessary (because only a naïf could fail to see past the literal meaning). Yet politeness and other forms of indirectness in speech appear to be universal or nearly so.² We all play this game and may be offended at those who don't, setting the stage for the hypocrisy and taboo in social life that are ubiquitously decried, yet ubiquitously obeyed.

For 50 years, indirect speech has been intensively studied by linguists, philosophers, and psycholinguists, and the processes by which speakers veil their requests and hearers recover them have been well documented.¹⁻⁴ However, the reason people engage in these maneuvers in the first place (as opposed to saying what they mean clearly and succinctly) is still largely unexplained. In this Perspective, we apply ideas from evolutionary game theory to illuminate a possible advantage of indirect speech.⁵

Indirect speech takes many forms, including scenarios in which people use indirect speech even when the degree of uncertainty about the other's intentions is low - either because variance among listeners' values is low (so speakers' confidence in their values is high), or because the listener is astute enough to understand the intent of a

speaker's innuendo with high confidence. Why, in such cases, is a thinly veiled proposition still more acceptable than a naked one? The answer must pertain to some property of overt language itself, as opposed to the processes of social inference that power the interpretation of innuendo.

One such case occurs when an indirect proposition is so conventional or transparent as to leave no doubt in the hearer's mind as to what was intended (the probability that it is interpreted as intended is close to 1). That is, in many circumstances, both parties know when an overture has been made by innuendo. Can any adult really claim to be fooled by the etchings, the offer to "settle it here," or the advisory on the accidents that can befall a store? Any "deniability" in these cases is really not so plausible after all. The puzzle, then, is why, in cases of low or zero uncertainty about the agents' values and intentions, an obvious indirect overture should still feel less awkward than a direct overture that is sensed to be "out there" or "on the record."

This circumstance is addressed by this hypothesis, which holds that language is tacitly perceived to be a *digital* medium. Discreteness is in the very design of human language. Features, morphemes, words, and phrases are concatenated, not blended, and each one's contribution to the meaning of the whole is qualitative: A sound that is halfway between *to bat* and *to pat* does not refer to an action that is halfway between batting and patting. Moreover, in all languages, real-world continua of space, time, and matter are digitized into discrete categories such as *in* versus *on*, past versus nonpast, and *pebbles* versus *gravel*.^{4,6} Propositions with discrete truth values, too, may be conveyed through the choice and arrangement of words. This does not imply that in practice linguistic information is transmitted with perfect fidelity (the phenomenon of indirect speech is an example to the contrary), but the intuition that language is a reliable medium is widespread as a folk theory of language.⁷ and belief in it may affect how people choose and interpret their words. This hypothesis has (at least) three corollaries.

First, overt propositions are perceived as *certain*, as

opposed to merely highly likely. The relevance to relationship negotiation is that the signals of many relationship types may be analogue and highly ambiguous. How close does a man have to sit to a woman, how lavishly can he compliment her looks, and how secluded are the locales he leads her to before she concludes that his intentions are sexual, and must be accepted or rebuffed? When faced with these ambiguities, people may treat certainty as a “focal point” in Schelling’s sense.⁸ A focal point is a salient location that two rational agents can agree on when they would be better off coordinating their behavior than acting independently, and when there is no rational basis for choosing one value over another. Examples include a prominent landmark in a city where separated spouses agree to meet, or a round number that a buyer and seller in a negotiation can settle on. Although the preference for a focal point (when one exists) is an inherently rational strategy that does not depend on details of the agents’ psychology, the question of whether a focal point exists, and where in the problem space it lies, depends on details of the local environment and on common properties of the agents’ perceptual and cognitive systems that predictably single out the same point as psychologically salient. Daniel Kahneman and Amos Tversky, in their work on Prospect Theory,⁹ have shown in studies of people’s tolerance for risk that human psychology categorically distinguishes 100% certainty from all other probability values. We suggest, then, that overt propositions are perceived as certain and act as focal points, whereas implicatures from indirect speech are perceived as being some measure short of certainty (even 99%). With the lack of a focal point to trigger a change of relationship, the speaker is given “the benefit of the doubt,” and the relationship can remain unchanged. The deniability, then, doesn’t have to be plausible, only possible.

A second corollary of language as a digital medium invokes Erving Goffman’s hypothesis¹⁰ that people always behave as if they are playing to an audience. A crucial feature of indirect speech is that it can be interpreted only in context. The hearer’s interpretation taps into many aspects of the context, such as the lead-up to the speech act, the speaker’s body language, or his tone of voice. Overt propositions, in contrast, may be perceived as *context-free* - their intent can be interpreted by eavesdroppers - and *lossless* - their intent can be transmitted perfectly along chains of gossipers (in the same way that other digital media, such as files of music or images, can be transmitted losslessly). According to this hypothesis, the deniability is plausible to the virtual audience, even if it is not particularly plausible to the hearer, and people tacitly consult the reactions of a virtual audience in retaining or switching relationship types. The ultimate reason is that relationship types are not solely

dyadic but depend in part on the tacit ratification of a community, which may be necessary to back up the authority of a dominant figure; yoke the interests of couples, families, and other communal groups; or disseminate information about the probity of reciprocating partners.¹¹

The third corollary invokes a concept that linguists, logicians, and economists have called common knowledge, mutual knowledge, and common ground.^{2,7,12-17} In common knowledge, not only does A know x and B know x , but A knows that B knows x , and B knows that A knows x , and A knows that B knows that A knows x , ad infinitum. As with other phenomena in linguistics in which a person is said to “know” an infinite number of things, the knowledge is not enumerated as an infinite list, of course, but is implicit in a finite recursive formula. In this case, it could be the formula y : “Everyone knows x , and everyone knows y .”² Moreover, common knowledge can be ascertained perceptually, by observing that x is perceptible or broadcasted in public circumstances.

The paradigm illustration of common knowledge is the story of the Emperor’s New Clothes. When the boy called out, “The emperor is naked!” he was not telling the onlookers anything they didn’t already know. Yet he was conveying knowledge nonetheless: Now everyone knew that *everyone else* knew, and that everyone else knew that they knew, and so on, and that common knowledge licensed the people to challenge the dominance relationship commanded by the emperor. The moral for the present theory is that language is an efficient way of generating common knowledge.

This corollary of the language-as-digital-medium hypothesis, then, is that indirect speech merely provides *shared individual* knowledge, whereas direct speech provides *common knowledge*, and relationships are maintained or nullified by common knowledge of the relationship type. Imagine that Harry says, “Would you like to come up and see my etchings?” and Sally demurs. There is little or no uncertainty about Harry’s intent, and none about Sally’s: Sally knows that she has turned down an overture, and Harry knows that she has turned down an overture. However, Sally doesn’t necessarily know that *Harry* knows; she might think to herself, “Maybe Harry thinks I’m naïve.” In addition, Harry doesn’t necessarily know that *Sally* knows that he knows; he might think to himself, “Maybe Sally thinks I’m obtuse.” Although there is individual knowledge, there is no common knowledge, and they can maintain the fiction of friendship. In contrast, if Harry were to have said, “Would you like to come up and have sex?” then Harry knows that Sally knows that Harry knows that Sally knows, and so on. With this common knowledge, they *cannot* maintain the fiction of a friendship, and they would have the sense

that “it’s out there,” and that “he can’t take it back.”

The ultimate reason that common knowledge would mandate a relationship change is that the alternative - maintaining the relationship in the presence of common knowledge that contradicts it - would entail the listener relinquishing her claim to rationality, resolve, or honesty. She would be admitting that, despite possessing knowledge that is incompatible with the presumptions of pure friendship, she is willing to pay the costs or exploit the perquisites that go with it (e.g., accepting or offering favors without expectation of reciprocation). Similar tacit confessions would be entailed by other failures to change a relationship following a commonly known direct overture, as in bribes and threats.

This digital-medium hypothesis makes certain empirical predictions about how people interpret the intent and perceive the relationship between a speaker and a hearer depending on the level of indirectness in the speaker’s words. It predicts that overt speech should be judged as *certain* in intent - that listeners and overhearers should assess the probability of a direct proposition as 1.0, with negligible variance among people, whereas even the most direct innuendo should be perceived as admitting of nonzero uncertainty, and with substantial variance. Secondly, overt speech, compared with indirect speech, should be perceived as lossless in chains of gossip (the last link in a chain should be as confident in the speaker’s intent as the first) and in recursive embeddings of knowledge (the speaker and hearer should be as confident in their interpretation of the other’s interpretation of their interpretation as they are in the simple interpretation itself).

The hypothesis leads to further hypotheses about even higher-order psychological processes that might be triggered by people’s experience in tendering and interpreting indirect speech. For example, hearers may credit a speaker with consideration for their dignity and feelings, or with greater social intelligence, if he uses indirect speech in a skillful way.

Most generally, indirect speech is a unique window into human social life.⁴ If this analysis is correct, the phenomenon reveals a number of important facts about social behavior in *Homo sapiens*. Humans employ several, mutually incompatible, modes of cooperation and, as a result, are extremely touchy about their relationships. With some of their fellows (typically kin, lovers, and friends), they freely share and do favors; with others, they jockey for dominance; with still others, they trade goods and favors. People distinguish these relationships sharply, and when one person breaches the logic of a relationship with another, they both suffer an emotional cost. Nonetheless, humans

often have to risk these breaches to get on with the business of life, and they often use language to do so. In exploring the boundaries of relationship types, humans anticipate what *other* humans think about the relationship: what the other party in the relationship thinks; what overhearers and gossipers think; and what the other party thinks about what they think about what the other party thinks about what they think, and so on. The need to preserve their relationships while transacting the business of their lives can thus explain humans’ tendency to fill their social life with innuendo, hypocrisy, and taboo.¹⁸

NOTEN

- 1 This article is an edited and condensed version of the article *The logic of indirect speech*, published in *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 105 (2008), 833–838.
- 2 Brown, P. and Levinson, S.C. *Politeness: Some Universals in Language Usage*. New York: Cambridge University Press, 1987.
- 3 Clark, H.H. *Using Language*. New York: Cambridge University Press, 1996.
- 4 Holtgraves, T.M. *Language as Social Action*. Mahwah, NJ: Erlbaum Associates, 2002.
- 5 Pinker, S. *The Stuff of Thought: Language as a Window into Human Nature*. New York: Viking, 2007.
- 6 Pinker, S. *The Language Instinct*. New York: HarperCollins, 1994.
- 7 Reddy, M. “The conduit metaphor: A case of frame conflict in our language about language.” In *Metaphor and Thought*. A. Ortony. New York: Cambridge University Press, 1993.
- 8 Schelling, T.C. *The Strategy of Conflict*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1960.
- 9 Kahneman, D. and Tversky, A. “Prospect theory: An analysis of decisions under risk.” *Econometrica* 47 (1979). 313–27.
- 10 Goffman, E. *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Doubleday, 1959.
- 11 Nowak, M.A. and Sigmund, K. “Evolution of indirect reciprocity by image scoring.” *Nature* 393 (1998). 573–7.
- 12 Vanderschraaf, P. and Sillari, G. “Common Knowledge.” *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2005 Edition). Edited by Edward N. Zalta.
- 13 Schiffer, S.R. *Meaning*. New York: Oxford University Press, 1972.
- 14 Lewis, D.K. *Convention: A Philosophical Study*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1969.
- 15 *Mutual Knowledge*. Edited by N.V. Smith. New York: Academic, 1982.
- 16 Clark, H.H., Marshall, C.R. “Definite Reference And Mutual Knowledge.” In *Elements of Discourse Understanding*. Edited by A.K. Joshi, B.L. Webber and I.A. Sag. New York: Cambridge University Press, 1991. 10–63.
- 17 Chwe, M.S-Y. *Rational Ritual: Culture, Coordination, and Common Knowledge*. Princeton: Princeton University Press, 2001.
- 18 We thank Peter Gärdenfors and two anonymous reviewers for comments on an earlier draft. This work was supported by National Institutes of Health Grant R01 HD-18381 (to S.P.).

MICHEL FOUCAULT ALS TAALFILOSOOF

Machiel Karskens

Prof. dr. Machiel Karskens is, inmiddels emeritus, hoogleraar in de sociale en politieke wijsbegeerte aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Hij doet onderzoek naar vreemdelingsbegrippen, macht en slavernij, geweld, civil society en waarheidspreken. Michel Foucault is zijn favoriete auteur. Recentelijk publiceerde hij Foucault (2012) in de serie 'Profielen' van Boom/Lemniscaat. De Filosoof vroeg hem om de positie van Foucault in de taal filosofie te verhelderen.

Heeft het zin om Michel Foucault een taal filosoof te noemen?

Al twijfelend zal ik betogen (1) nee; (2) ja misschien toch wel; (3) maar niet op de manier van de logisch, analytische taal filosofie; (4) ja misschien juist wel, want hij is dé filosoof van het waarheidspreken.

1. Foucault beoefent een soort wetenschapsgeschiedenis, die bekend is geworden als archeologie van het weten, en later als genealogie van de macht en van het menselijke individu. Meer neutraal geformuleerd gaat het om 'geschiedenis van denksystemen' (dit was de titel van zijn leeropdracht). Hij presenteert zichzelf als (wetenschaps)historicus en noemt zich zelden filosoof. In de titels van bijna al zijn boeken staan termen als geschiedenis, archeologie of geboorte (*naissance*), zoals *De geschiedenis van de waanzin* (1963) *De woorden en de dingen. Een archeologie van de menswetenschappen* (1966), *Discipline, toezicht, straf. De geboorte van de gevangenis* (1975) en de driedelige *Geschiedenis van de seksualiteit* (1975, 1984). Al die boeken gaan over het ontstaan van nieuwe/andere vormen van weten en ervaren, van taal of spreken, van macht en leven. Hij volgt een vast historisch stramien van opeenvolgende maar grondig verschillende periodes – eerst heet zo'n grondig verschil een discontinuïteit, maar al vlug wordt het een breuk of kanteling en later een transformatie. De periodes zijn: de Renaissance, de Klassieke Tijd (1650-1750) en de Moderne Tijd (na 1800). Het gaat Foucault speciaal om wat er gebeurt in de overgangperiode (1750-1850) van Klassiek naar Modern. (In de laatste 2 delen van *De geschiedenis van de seksualiteit*, en in de voorafgaande colleges (1980-1984) is die periodisering verschoven naar de Oudheid: De Griekse Tijd, het Hellenisme en het vroege Christendom).

Zo bekeken is er niets taal filosofisch te vinden in Foucaults werken. Hetzelfde lijkt ook te gelden voor zijn filosofische standpunten: zijn waarheids- en rationaliteitsrelativisme, de verwerping van het filosofische subject of zelfbewustzijn, zijn genealogie van de macht, en zijn stoïsch ethische theorie van zorg voor zichzelf en vrijmoedig waarheidspreken.

2. Toch heeft Foucault zich intensief beziggehouden met wat in de taalkunde pragmatiek heet. Zijn inaugurale rede *L'ordre du discours* (1970)¹ is niet historisch, maar heeft tot

onderwerp een pragmatisch taal filosofisch begrip: het *discours*. Dat vloeit voort uit de taal filosofische wending die hij al in *De woorden en de dingen* (1966) voltrekt. Hij bespreekt en analyseert daar de (mens)wetenschappen, het weten (*savoir*), wetenschappelijke en alledaagse kennis (*connaissances*) en denkbeelden (*pensées*) consequent als discourses.

Bovendien heeft hij daar betoogd dat de

“Zo bekeken is er niets taal filosofisch te vinden in Foucaults werken.”

verschillende structuren of rationaliteiten (*épistèmès*) van weten, kennen, denken en ervaren gemodelleerd zijn naar de verschillende modellen van de taalkunde, respectievelijk in de Klassieke Tijd de rationalistische algemene grammatica (*Grammaire Générale* van Port-Royal) met haar nadruk op de substantieven (de woorden) en de propositionele, logisch-grammaticale verbanden daartussen, en in de Moderne Tijd de historische en vergelijkende taalkunde (klank- en betekenisverschuivingen en functionele analyse).

Op deze wijze geeft Foucault mede vorm aan de taal filosofische wending (*linguistic turn*) binnen de 20^e-eeuwse filosofie, die alle menselijke denkactiviteiten opvat als taalactiviteiten. Simpel gezegd: 'denken is spreken'. Deze wending heeft hij met de Franse slag gemaakt, aansluitend bij de in de zestiger jaren van de 20^e eeuw in Frankrijk heersende mode om alles en nog wat te analyseren met behulp van de structuralistische taaltheorie van De Saussure, bij wie taal een strikt geregeld, kunstmatig, formeel systeem is van klankverhoudingen, woordcombinaties (grammatica), betekenisverhoudingen (semantiek) en tekengebruik (pragmatiek of semiologie). Zo'n taalsysteem is gegeven als algemeen heersende orde én als een materieel lexicon van alle mogelijke woorden en uitdrukkingen voor iedereen die spreekt. Maar het is niet aangeboren, iedereen moet taal leren spreken of in het jargon van de Franse filosofie van die tijd: 'zich invoegen in de orde van de taal', in Foucaults geval: zich invoegen in 'de orde van het discours'.

Via deze wending kan Foucault zijn rationaliteitskritiek en waarheidsrelativisme verantwoorden.

In plaats van de Rede als een ahistorisch, algemeen logisch systeem van *a priori* denkvormen en absolute waarheden, gaat het hem om in de historische tijd gegeven denksystemen met elk hun eigen *historische a priori's*. Hij beroept zich daarvoor op de historische taalkunde via de volgende (analogie?) redenering: net zoals er veel van elkaar verschillende talen bestaan, in de loop van de geschiedenis steeds andere talen zijn gesproken en de nu levende talen zich uit voorafgaande hebben ontwikkeld, zo bestaan en werken er ook verschillende kennissystemen, rationaliteiten, machtsmechanismen en leefwerelden, die zich uit

“Iedereen moet taal leren spreken, of in Foucaults geval: zich invoegen in ‘de orde van het discours’.”

voorafgaande ontwikkeld hebben via allerlei transformaties en verschuivingen.

3. Is Foucault door deze *linguistic turn* nu een taalfilosoof geworden? Ik denk van niet, hij is en blijft een historicus die gebruikmaakt van pragmatische discoursanalyse om verschuivingen, breuken en transformaties van denk- en handelingssystemen bloot te leggen. Dit blijkt uit zijn geschiedtheoretische studie *L'archéologie du savoir* (1969), geschreven als reactie op de kritieken op *De woorden en de dingen*.

In archeologische geschiedenis, zo betoogt hij daar, gaat het niet zoals in de ideeëngeschiedenis over echte of ware feiten, gebeurtenissen, denkbeelden en hun voortgang (*progress*), maar om het volgens de regels van de pragmatiek analyseren of reconstrueren van in documenten aangetroffen gezegde dingen (*choses dites*) als uitingen (*énoncés*), dat wil zeggen als functionele elementaire deeltjes van een discours. Uitingen zijn, net zoals de taal waarin ze geschreven of gezegd zijn, georganiseerd in een min of meer streng geregelde discursieve formatie of discursieve praktijk. Zij functioneren daarbinnen als gestolde of gematerialiseerde taal-gebeurtenissen. Concreet zijn ze aanwezig in documenten, die als in elkaar geschoven stukjes discursieve of spreekpraktijk kunnen worden opgevat. Een *discursieve formatie* heeft net zoals een geologische formatie zijn eigen vorm, regelmatigheid en samenstelling, dat is zijn eigen rationaliteit. Maar zo'n formatie is nooit een afgeronde opzichzelfstaande, systematisch logische of semantische totaliteit. Formaties zijn er, net zoals de talen, altijd in meervoud, ze zijn steeds in beweging, botsen op elkaar, schuiven over elkaar, kantelen en kiepen, breken deels af en versmelten weer met andere brokstukken. Dat zie je letterlijk gebeuren in de documenten en in het hergebruik van uitingen (*énoncés*) daarin. Archeologie in de betekenis van het blootleggen van fundamenten van een bouwwerk wordt hier een soort geologie, die de breuken en verschuivingen in de verschillende lagen van het spreken blootlegt.

Een voorbeeld (uit Foucaults latere werken): de bekentenis (*confessio*) als talige activiteit is een heel specifieke uitingenvorm (enonciatieve functie) binnen het waarheidspreken discours, die de plaats en rol van de spreker of het subject (als dader), het referentiële veld (misdaden) en het geassocieerde discursieve domein (de juridische

ondervraging) specificceert. In het geassocieerde domein van het Christelijke geloof-discours transformeert deze functie tot belijdenis door een geloofssubject van de waarheid van zichzelf (als zondaar), en in het seksualiteitsdiscours wordt de bekentenis het publiek openbaren (uit de kast komen) door het geseksueerde subject van zijn of haar eigenlijke identiteit.

4. Is bovenstaande historische discoursanalyse nu een voorbeeld van taalfilosofie? Het gaat hier om historiserende analyses van talige praktijken en dat lijkt weinig van doen te hebben met pragmatisch taalfilosofische zaken als presuppositionele logica, *discourse semantics* of Grice-implicaturen.

Toch is mijn vermetele vermoeden dat Foucault misschien wel het hart van de taalanalyse raakt, omdat het bij hem, niet alleen in dit voorbeeld, maar altijd en steeds weer opnieuw om *waarheid* gaat als taalpraktijk. Discursieve praktijken draaien bij hem letterlijk om de waarheid spreken. Dat blijkt vooral uit zijn latere werk en colleges, zie speciaal zijn laatste colleges uitgegeven onder de titel *De moed tot waarheid*.

In *De orde van het spreken* formuleert Foucault de volgende hypothese: ‘in elke samenleving wordt de productie van discours ... gecontroleerd ... georganiseerd ... door een aantal procedures die als rol hebben om de machten en gevaren ervan te bezweren.’ Hij noemt een aantal externe (machts)procedures, zoals uitsluiting, verbod en censuur, om ten slotte ‘gewaagd’ te stellen dat de waar – vals oppositie de (interne) (machts)procedure van uitsluiting is die de discoursproductie organiseert. Hoewel het hier lijkt alsof Foucault in de lijn van Nietzsche waarheid tot macht reduceert, en die schijn versterkt in zijn boeken over de gevangenis en de seksualiteit, waar waarheidsprocedures (bekentenis, bevel, vonnis, examen en verzekering) gereduceerd lijken te worden tot onderdeel van disciplinerings- en biomacht, is mijns inziens het omgekeerde het geval geweest. Macht, bestuur (gouvernementaliteit), politiek, later zelfmacht en levenskunst, en in zijn vroege

“Toch is mijn vermetele vermoeden dat Foucault misschien wel het hart van de taalanalyse raakt.”

werken de wetenschappen, worden door Foucault juist *als* discourses geanalyseerd omdat zij praktijken zijn die de macht van de waarheid en van de waar-vals splitsing realiseren én in het geding brengen (*alèthurgie* is de term die hij daar later aan geeft). Zo kunnen zijn discoursanalyses gelezen worden als pragmatische bijdragen aan de materiële waar-vals logica's die ons gepraat en gedoe en speciaal het nadenken of onszelf organiseren, kritiseren en uit hun tent lokken.

NOTEN

1 Deze titel is in het Engels vertaald als *The Discourse on Language*, in het Nederlands als *De orde van het vertoog* en later als *De orde van het spreken* - Ik zal gewoon van discours spreken en als het nodig is als Nederlandse equivalenten gebruiken: het spreken of spreekpraktijk (Foucault zelf spreekt vaak van *discursieve praktijk*). De term ‘vertoog’ (= verhandeling of traktaat) raad ik in deze context af.

KONINKLIJKE TAAKSTRAF

Albert Visser

De verkiezing van de onjuiste spatie van het jaar is gefundenes Fressen voor de analytische ontoloog. Wat voor soort entiteit is het nu precies die de jaarlijkse prijs gewonnen heeft? Prof. dr. Albert Visser heeft zich het hoofd gebroken over deze kwestie. Met behulp van de analytische traditie heeft hij gekeken of er een antwoord is op de vraag: wat voor soort ding heeft de prijs gewonnen?

“Haagse Rechters Laten Máxima Portretten Verwijderen.” De vierde spatie van dit bericht op Bruno.nl is door bezoekers van de website Signalering Onjuist Spatiegebruik (<http://www.spatiegebruik.nl/despatievan2013.html>) gekozen tot winnaar van de verkiezing van onjuiste spatie van het jaar. De kop suggereert een koninklijke taakstraf voor die arme Máxima. De tweede prijs is voor de “bronstige hertenimitator” van de NRC.

Types en tokens en lelijke theepotten

We beginnen met het onderscheid tussen *types* en *tokens* dat meestal wordt toegeschreven aan Charles Saunders Peirce (maar vast ook al in de scholastiek voorkomt).¹ De primaire intuïtie achter dit onderscheid is makkelijk uit te leggen: hoeveel letters telt het woord *banaan*? Er zijn duidelijk twee manieren van tellen: de ene levert het antwoord 3 en de andere levert het antwoord 6. Bij de eerste manier van tellen heb je de *types* geteld en bij de tweede manier van tellen de *tokens*. Helaas houdt de helderheid vanaf dit punt op. Men is het er wel over eens dat de *tokens* concrete realisaties zijn en de *types* het algemene zijn dat de *tokens* unificeert, maar wat voor soort dingen de *types* en de *tokens* zijn blijft onhelder.

Volgens Tarski zijn de *tokens* concrete fysische objecten, bijvoorbeeld gevormd door inktdeeltjes op een pagina, en zijn de *types* equivalentieklassen van equiforme *tokens*. Tellen we hierbij, in het geval van de spaties, *reëel* bestaande lege ruimtes of *alle mogelijke* lege ruimtes? Beide

“Er is maar één spatie-qua-type. De verkiezing zou niet echt spannend zijn als elk jaar *de spatie* zou winnen.”

keuzes leveren filosofische problemen op. Ik nodig de lezer uit zelf na te denken over de problemen die spaties oproepen voor Tarski’s visie. Ikzelf denk dat Tarski-stijloplösungen niet kunnen werken, noch voor de spatie, noch voor letters. Er is geen definitie van *types* en *tokens* die niet verwijst naar intenties. Volgens mij is een spatie-qua-token een *artefact* net als een concrete theepot en is een spatie-qua-type een *artefactuele soort* net als de soort *theepot*.

Gelukkig hoeven we de moeilijke discussie over wat nu precies *types* en *tokens* zijn niet aan te gaan om in te zien dat de winnaar van de prijs *type* noch *token* kan zijn. De prijs is niet voor een specifiek *token*. Welk *token* zou dat

moeten zijn? Het *token* op mijn scherm bestond nog niet toen de prijs werd uitgereikt. Dat kan het dus niet zijn. Het relevante *token* dat deeltoken was van de eerste keer dat de betreffende kop vervaardigd is? Niemand weet meer precies welk *token* dat was. Is de winnaar een *type*? Nee, dat kan ook niet omdat er maar één spatie-qua-type is. De verkiezing zou niet echt spannend zijn als elk jaar *de spatie* zou winnen. Je zou er ook aan kunnen twijfelen of kwalificaties als *onjuist* van toepassing zijn op de spatie-qua-type. Kan de soort *theepot* lelijk zijn? (Misschien is dat zo als lelijkheid essentieel toekomt aan alle theepotten? Erft de soort de essentiële eigenschappen van al zijn exemplaren?)

Voorkomens

Er is nog een derde kandidaat voor *het soort entiteit dat de verkiezing won*. Dat is *voorkomen* (Engels: *occurrence*). De noties *type* en *token* komen zelden voor in geschriften in Linguïstiek, Logica of Informatica, de notie *voorkomen* des te meer. Een voorkomen van een letter is ruwweg een letter-op-een-plaats-in-een-tekst. *Voorkomen* is daarmee een relatieve notie: iets is altijd een voorkomen *in* iets anders.

Linda Wetzel meent dat voorkomens dingen zijn die bestaan op het type-niveau.² Laten we bijvoorbeeld nog eens kijken naar ons voorbeeld *banaan*. In dat woord-qua-type komt de letter-qua-type *a* drie keer voor. Die voorkomens zouden we bijvoorbeeld kunnen modelleren als (*banaan*,2), (*banaan*,4), en (*banaan*,5). Een voorkomen is volgens Wetzel dus zo iets als een *type-op-een-plaats-in-een-type*.

Is de winnende spatie een Wetzeliaans voorkomen? Ik denk het niet. De winnaar is de spatie van een kop van een bericht op Bruno.nl. Als in een obscuur blaadje toevallig de zelfde kop-qua-type zou hebben gestaan, dan zou de vierde spatie van die kop niet de winnaar zijn. De producenten van dat blaadje zouden, denk ik, kunnen claimen dat hun spatie mede-winnaar zou moeten zijn, niet dat hun spatie de winnende spatie *is*. Hier is een extremer voorbeeld. Stel dat in een Oost-Kirgizisch blad de kop *Haagse Rechters Laten Máxima Portretten Verwijderen* had gestaan, waar in het Oost-Kirgizisch de kop betekent dat de paarden dit jaar bijzonder vrolijk waren. Laten we veronderstellen dat in de Oost-Kirgizische kop de vierde spatie volledig op z’n plaats is. Dan is het duidelijk dat de Oost-Kirgizische spatie niet de winnaar kan zijn. Daar was immers niets mis mee. Bovendien is de Oost-Kirgizische spatie geen Nederlandse spatie en daarom uitgesloten van de competitie.

Wat te doen? Ik denk dat we de Scylla van het tokenniveau en de Charybdis van het typeniveau moeten

vermijden in onze definitie van (de relevante soort) *voorkomen*. Een voorkomen is een voorkomen *in een tekst*. Teksten hebben een unieke oorsprong. Ze worden gecreëerd. Teksten worden gepreserveerd onder intentionele reproductie van de juiste soort, opnieuw typesetten, *et cetera*. Alle *token*-teksten van het stuk dat je nu leest in specifieke exemplaren van *De Filosoof* zijn tokens van dezelfde tekst, te weten de tekst die ik geschreven heb. Maar niet elke tekst die gelijk is *qua type* aan mijn tekst is *ipso facto* mijn tekst.

Mijn oplossing is nu: de winnende spatie is een spatie op tekstniveau. Daarmee is een spatie een heel kleine deeltekst van een tekst geworden. Deze oplossing is een *obscurum per aequae obscurum*. Tekstidentiteit heeft immers minstens zoveel problemen als de identiteit van

“Ik denk dat de spatie iets is dat is uitgevonden. Maar wat voor ding is het eigenlijk?”

de spatie. Wanneer is een tekst nog hetzelfde? Denk aan teksten die nog in productie zijn, aan teksten die gewijzigd en gecorrigeerd worden. Voorkomenidentiteit zal alle problemen van tekstidentiteit gewoon erven. Ik denk echter dat *obscurum-per-aequae-obscurum*-verklaringen een belangrijke vooruitgang kunnen betekenen. We hebben onze vraag met de juiste klasse van problemen verbonden. Dit is een belangrijke klasse. Denk aan het versiesprobleem dat alles te maken heeft met individuatie van tekst.

Dubbele identiteit?

Onze oplossing roept meteen nieuwe problemen op. Bijvoorbeeld: de kop *Haagse Rechters Laten Máxima Portretten Verwijderen* komt drie keer voor in de tekst die je nu aan het lezen bent. De vierde spatie in elk voorkomen van de kop in mijn artikel is een voorkomen van een spatie. Dat zijn dus drie spatievoorkomens. Aan de andere kant zijn de voorkomens van de kop in mijn tekst reproducties van de kop van het stuk op Bruno.nl. Dit kan verschillende dingen betekenen: (i) De drie vermeende spatievoorkomens zijn in werkelijkheid één spatievoorkomen. Immers een deeltekst van een tekst is een tekst. Teksten worden gepreserveerd onder reproductie en daarmee draagt elk *token* van de Máxima-kop in *De Filosoof* gewoon de oorspronkelijke tekst op Bruno.nl. Aan de andere kant hoeft niet elke reproductie tekstpreserverend te zijn. Ik haal de kop aan maar gebruik hem niet als de kop die hij is. Daarom: (ii) Het gaat hier gewoon om drie spatievoorkomens en daarmee *basta*. De gereproduceerde tekst is niet de oorspronkelijke tekst. Of: (iii) Elk van de drie bedoelde spatievoorkomens in dit artikel heeft in feite een tweede identiteit als de oorspronkelijke spatie op Bruno.nl. We tellen hier dus vier spaties. Verdere bespreking van deze vraag valt helaas buiten het bereik van dit artikel.

Ben ik een letter?

Er zijn nog een boel spatiezaken die ik niet behandeld heb. Zo is er niets genoemd over de fascinerende geschiedenis van de spatie.³ Ook heb ik niets gezegd over de dringende vraag of de spatie een letter is. Vanuit het standpunt van logica en informatica lijkt er geen diep onderscheid te zijn tussen de spatie en de (overige) letters. Bovendien kent men in andere schrijftadities een punt die functioneel equivalent

is met een spatie. Zo'n punt doet al meer letterachtig aan. Er zijn echter ook argumenten die suggereren dat de spatie een ander soort ding is dan de letter. Zo denk ik bijvoorbeeld dat de letter A voldoet aan de *necessity of origin*, terwijl de spatie wellicht meerdere malen onafhankelijk uitgevonden kan zijn.

Iets anders, ik denk dat de spatie iets is dat is uitgevonden. Wat voor soort ding is het dat is uitgevonden? Volgens mij is dat noch een *type*, noch een *token*, noch een voorkomen. Maar wat dan wel? Helaas vallen zulke verdere vragen, alweer, buiten het bereik van dit stukje.

NOTEN

- 1 Voor een zeer goede bespreking van dit onderscheid zie <http://plato.stanford.edu/entries/types-tokens/> an Linda Wetzel.
- 2 Linda Wetzel, "What are occurrences of expressions," *Journal of Philosophical Logic* 22 (1993), 215-219.
- 3 Zie bijvoorbeeld het prachtige boek: Peter Saenger, *Space between Words, the Origins of Silent Reading*, *Figurae* (Stanford: Stanford University Press, 1997). Het boek is ongetwijfeld wat verouderd, maar nog steeds lezenswaardig.

EEN SCHITTEREND MISVERSTAND

REFLECTIES OVER TAAL EN FILOSOFIE

Eric Reuland

Het menselijk taalvermogen is een geliefd onderzoeksobject. Hoe is het mogelijk dat kinderen binnen enkele jaren hun moedertaal beheersen? Hoe begrijpen wij complexe zinsconstructies? Volgens Prof. dr. Eric Reuland, hoogleraar aan de Universiteit Utrecht en verbonden aan het Utrecht Institute of Linguistics OTS, is ons vermogen tot taal aangeboren en is het onderzoek hiernaar niet anders dan onderzoek over bijvoorbeeld ons visuele systeem of ons reukvermogen. Reuland gaat in op het gesprek tussen filosofie en taalwetenschap: wat hebben deze gebieden elkaar te vertellen?

Zonder taal geen taalwetenschap, of filosofie, maar zonder filosofie heb je best taal, en allerlei vormen van wetenschap, zelfs taalwetenschap. Sinds Chomsky in 1957 *Syntactic Structures* publiceerde is er een niet aflatende stroom van discussies geweest over de filosofische implicaties daarvan, met mooie en minder mooie, artikelen, boeken, enz. tot resultaat. Ook nu gaan de discussies nog door, ook aangevuld met bijdragen van buiten de filosofie. Zonder die controverses was de wereld van de wetenschap vast een kleurlozer plek geweest. Dus dat is tenminste iets, voor een discussie die van meet af aan voortgeslingerd is door een misverstand. Het grote misverstand is dat ons taalvermogen als object van onderzoek iets anders zou zijn dan ons reukvermogen of ons visuele vermogen. Dat zien we bijvoorbeeld in de discussie over taalregels, die overigens al een start vindt bij Wittgenstein, maar een impuls krijgt na 1957 (bijv. Putnam 1973, Kripke 1982). Wat betekent het een regel te volgen of te gehoorzamen? Alsof taalregels een soort half-vrijwillige verkeersregels zijn. Goed beschouwd maar zelfs in het betekenisdomein is er echter geen enkele reden om een principieel verschil te maken tussen het soort instructies – ‘regels’ voor het aansturen van je spieren – dat naar de benen gaat willen we gaan lopen, en het soort instructies dat nodig is willen we gaan spreken en interpreteren.

Maar het klapstuk is natuurlijk de steeds weer terugkerende kwestie van ‘innateness’. Tot de *highlights* van het begin behoren Quine (1960) en Putnam (1967).

Ik kan me niet goed voorstellen dat een onderzoeker van de menselijke reuk op enige weerstand zou stuiten als hij constateert dat ons reukvermogen nogal verschilt van dat van de hond, en in de marge constateert dat het menselijk reukvermogen ‘aangeboren’ is. Hetzelfde geldt voor een theorie van visuele perceptie. We weten dat het visuele veld tweedimensionaal topografisch georganiseerd is (zie al Van Essen et al. 1984). We weten dat bij de afbeelding van het beeld vanuit het oog op dat tweedimensionale vlak onherroepelijk informatie verloren gaat. De reconstructie van een driedimensionale representatie op basis van een tweedimensionaal beeld heeft theoretisch een onbeperkt aantal oplossingen. Toch zijn we er behoorlijk goed in werkende oplossingen te vinden (Marr & Poggio 1979). Er moet wel sprake zijn van een ‘beperking van de hypotheseruimte’ die in essentie

verankerd ligt in onze genetische aanleg. De andere vraag is hoe we dit precies doen, en hoe die beperking eruitziet. We kunnen dan onderzoeken hoe ons visuele systeem zich onderscheidt van dat van een slak, van een hond, of van een makaak. Ook hier hebben we te maken met fascinerend, maar uiteindelijk toch gewoon experimenteel onderzoek, zonder dat dit in de praktijk aanleiding geeft tot uitvoerige filosofische discussies over ‘aangeboren ideeën’, en hoe problematisch die zijn.

Huisje, boompje, bijtje

Met taalonderzoek hoort dat niet anders te zijn. Waar gaat het bij taal om? Op een of andere manier hebben mensen het vermogen om bepaalde reeksen geluidsgolven of gebaren

“Ons taalsysteem gaat fundamenteel verder dan het soort huisje-boompje-beestje-semantiek dat als uitgangspunt dient bij allerlei controverses over de aard van taal.”

op te delen in stukjes, aan die stukjes een willekeurige maar vaste betekenis toe te kennen en vervolgens op basis van de betekenissen van die stukjes een betekenis van dat geheel te berekenen. En als we taal bestuderen, willen we graag precies beschrijven hoe dat gaat. Wat voor soort berekeningen kunnen mensen hierbij wel of niet uitvoeren?

Ook dieren kunnen soms veel in hun eigen domein. Bijen kunnen op een intrigerende manier de plaats en het belang van voedselbronnen aan hun nestgenoten doorgeven. Vervetapen hebben hoogst informatieve alarmroepen, en bonobo’s kunnen imponerende vaardigheden aanleren om via kleurige fiches met hun verzorgers te communiceren. Maar om een of andere reden lukt het zulke dieren toch niet om dingen uit te drukken als i) *De gele bloem is beter dan de rode bloem die werkbij 213 drie dagen geleden aanwees.* Of ii) *Pas maar op: iedere luipaard die ‘m gezien heeft gaat morgen achter de aap aan die hem vorige week verraden heeft.* Of iii) *Geen bonobo houdt meer van zichzelf dan Sue.*

Voorbeelden als deze gaan op een fundamentele manier verder dan wat we zien in zinnen van het soort

iv) *Sue roept Kanzi* die te vaak maatgevend worden gevonden voor taal. Als we weten welk individu bedoeld wordt met ‘Sue’ en wie met ‘Kanzi’ en we weten wat voor actie aangegeven wordt met ‘roepen’, komen we een eind met de interpretatie van deze zin.

Zo’n simpele relatie schiet volstrekt tekort bij de zinnen i)-iii). Neem bijvoorbeeld het woord ‘de’ in *de gele bloem* in zin i). ‘De’ verwijst anders dan ‘Sue’ of ‘Kanzi’ niet naar een individu in een werkelijkheid. Het is een *INSTRUCTIE VOOR INTERPRETATIE* die zegt wat er met de combinatie *gele bloem* moet worden gedaan: identificeer het unieke relevante element dat zowel geel is als bloem is.

Ook *hem* in zin ii) is niet een element als ‘Sue’. Hoe je ‘t kunt interpreteren laat ik korthedshalve aan de lezer over. Een hint: *hem* vraagt hier om een ‘*INDIRECTE*’ *INTERPRETATIE IN TERMEN VAN EEN ANDERE UITDRUKKING*. Ook iii) laat interessante eigenschappen zien. *Zichzelf* is een woord dat hier afhankelijk is van *geen bonobo*. Maar zie vooral het eind van de zin: hier moet datgene wat Sue doet berekend worden op basis van het voorafgaande, met twee mogelijke uitkomsten: i. Sue houdt meer van iedere bonobo dan Sue van zichzelf houdt; ii. Bonobo’s houden niet zoveel van zichzelf als Sue van zichzelf houdt. Oftewel, hier hebben we de interactie tussen een *INVULOEFENING* en de keuze voor het element waar *zichzelf* heengaat voor z’n interpretatie.

Dit zijn drie voorbeelden die laten zien dat ons taalsysteem fundamenteel verder gaat dan het soort huisje-boompje-beestje-semantiek dat als uitgangspunt dient bij allerlei controverses over de aard van taal. We moeten hier te maken hebben met een niet-triviaal vermogen tot het maken van bepaalde berekeningen dat bepalend is voor menselijke taal zoals we die kennen. Dat brengt ons weer naar dat ‘aangeboren’ taalvermogen.

Empirische opvatting

Taalonderzoek gaat niet anders dan onderzoek naar ons reukvermogen, ons visuele systeem, ons loopvermogen, of, in wat andere domeinen, onderzoek naar erfelijkheid of de ‘Big Bang’. Als onderzoeker, zeg je, als we aannemelijk kunnen maken dat er iets als een taalvermogen is dat verankerd is in onze genetische aanleg (kortweg: aangeboren), dan kunnen we onderzoeken hoe het werkt. En, inderdaad, dat er iets is als een aangeboren taalvermogen, met een ruimte voor, en beperkingen op het soort berekeningen dat we kunnen uitvoeren is meer dan aannemelijk. Nog los van het feit dat wij wel en katten geen taal kunnen leren, en los van wat we zagen over de beperkingen van de huisje-boompje-beestje semantiek, is er het volgende simpele – en natuurlijk vaak herhaalde – argument: taal is leerbaar binnen een eindige tijd op basis van een eindige input. Dat wil zeggen, een kind leert haar moedertaal binnen een jaar of zes tot acht. En dat is verbazingwekkend en vraagt om een verklaring: een eindig deel van een reeks bepaalt logisch nooit ‘hoe het verder gaat’. Het ‘logische probleem van taalverwerving’ is zonder een inperking van de ‘hypotheseruimte’ triviaal onoplosbaar (zie Reuland 2010 voor een kort overzicht). Het vinden van voldoende voorwaarden voor een oplossing is een volstrekt empirische kwestie. En of we dat nu ‘Universele Grammatica’ noemen of C-inductie (Chater & Christiansen 2010) is puur terminologisch.

Deze empirische opvatting over het wetenschappelijk proces staat in opvallend contrast met de filosofische traditie. Hierin wordt het taalonderzoek voor een vreemd soort dilemma geplaatst: kom op

met de complete theorie van taaluniversalia of de hele onderneming wordt afgeserveerd (Putnam 1967). Tekenend is ook de discussie in het *entry* over *Behaviorism* van de *Internet Encyclopedia of Philosophy*. Daarbij wordt Chomsky verweten dat hij vaak van theorie verandert. Maar zoals iedereen bij lezing kan zien, worden in elke volgende fase de operaties van een vorige in meer primitieve termen ontleed, waarbij die primitievere operaties steeds beter afbeeldbaar zijn op observeerbare mentale processen. Zo’n suggestie als in het *entry* brengt in feite alle respectabele wetenschappelijke theorievorming in diskrediet, of het nu gaat over ons begrip van erfelijkheid, of de bouwstenen van ons heelaal.

Beschrijven en manipuleren

Het misverstand dat taal en taalonderzoek speciaal zijn heeft echter wel zeer kleurrijke debatten en boeiende literatuur opgeleverd, dus alles is niet helemaal voor niets geweest. Een misschien wat magere conclusie voor deze bijdrage. Maar er blijft toch iets belangrijks over.

Hoewel taalwetenschap en filosofie op het gebied van de ‘grote kwesties’ elkaar niet zoveel te vertellen hebben, op het gebied van taalgebruik ligt dat heel anders. Taal wordt gebruikt om al dan niet vermeende feiten te beschrijven, of om emoties uit te drukken, maar om – al dan niet subtiel – te manipuleren. Zo is er het opmerkelijke feit, dat mensen graag concluderen dat wanneer we een (definiete) descriptie hebben, er ook een object in de werkelijkheid is waarnaar die uitdrukking verwijst, en dat je dat dan maar moet opzoeken. Dat heeft redelijk goed gewerkt in het geval van zwarte gaten. Die bleken er te zijn. Het gaat minder goed bij sociale en politieke constructies, van ‘de eisen van de tijd’, tot ‘de vrije wil’ en ‘de Nederlandse identiteit’, of het verzonnen wetenschapsgebied ‘Humanities’. Filosofie is dan ook uitermate geschikt de discussie rond dit soort constructen en verzinsels te helpen *debunkten*.

LITERATUUR

- Chater, N., and M. H. Christiansen. 2010. Language Acquisition Meets Language Evolution. *Cognitive Science* 34, 1131–1157
- Chomsky, N. 1957. *Syntactic Structures*. Mouton
- Internet Encyclopedia of Philosophy* (geconsulteerd 31 -03-2014) www.iep.utm.edu/behavior/
- Kripke, S. 1982. *Wittgenstein on Rules and Private Language*. Harvard University Press.
- Marr, D., and T. Poggio. 1979. A Computational Theory of Human Stereo Vision. *Proceedings of the Royal Society of London. Series B, Biological Sciences*, 204. 1156, 301-328
- Putnam, H. 1967. The ‘Innateness Hypothesis’ and explanatory models in Linguistics. *Synthese* 17, 12-22
- Putnam, H. (1975/1985) “The meaning of ‘meaning’”. In *Philosophical Papers, Vol. 2: Mind, Language and Reality*. Cambridge University Press.
- Quine, W. V.O. 1960. *Word and Object*. MIT Press
- Reuland, E. 2008. Innateness and Innatism. *Cambridge Encyclopedia of the Language Sciences*, ed. P. Hogan. <http://www.cels.uconn.edu/Contents.html>
- Reuland, E. 2011. *Anaphora and Language Design*. MIT Press
- Wittgenstein, Ludwig (1953/2001). *Philosophical Investigations*. Blackwell Publishing

JA KNIKKEN EN NEE SCHUDDEN

Herman Hendriks

In bijna alle landen op de wereld knikken mensen bij 'ja' en schudden ze met het hoofd bij 'nee'. Waarom is dit zo? Dr. Herman Hendriks, taalwetenschapper en filosoof aan de Universiteit Utrecht, onderzoekt deze kwestie en kijkt hierbij naar de relatie tussen natuurlijke en niet-natuurlijke betekenissen.

Natuurlijke en niet-natuurlijke betekenissen

In zijn klassieke artikel “Meaning” (Grice 1957) maakt de taalfilosoof Paul Grice een onderscheid tussen natuurlijke en niet-natuurlijke betekenissen.¹ Natuurlijke betekenissen verbindt verschijnselen die op de een of andere manier causaal aan elkaar gerelateerd zijn (“Deze vlekken betekenen mazelen”, “Rook betekent vuur”), terwijl niet-natuurlijke – of conventionele – betekenissen (“Dat belsignaal betekent dat de bus vol is”, “‘Koekjes’ betekent koekjes”) volgens Grice uiteindelijk altijd een kwestie is van (iemand’s) intenties. Een cruciaal verschil tussen beide soorten betekenissen is dat een natuurlijke betekenisdrager zich, in tegenstelling tot zijn niet-natuurlijke tegenhanger, nooit kan voordoen in afwezigheid van de bijbehorende betekenis: als het waar is dat deze vlekken mazelen betekenen, dan moet iemand die ze vertoont ook mazelen hebben. Dit geldt niet voor niet-natuurlijke betekenissen: het is goed mogelijk dat het belsignaal dat we zojuist hoorden inderdaad betekent dat de bus vol is, terwijl er in feite nog plaats genoeg is. In die zin is de ervaring dat “koekjes” niet altijd met koekjes gepaard gaat niet alleen de bron van een diep psychologisch inzicht, maar ook een essentiële semantische ontdekking.

Terwijl de twee soorten betekenissen dus door Grice steeds duidelijk van elkaar worden onderscheiden, merkt Stephen Neale in “Paul Grice and the Philosophy of Language” (Neale 1992) op dat de mogelijkheid om niet-natuurlijke betekenissen te beschouwen als een “afstammeling” van natuurlijke betekenissen Grice bijzonder schijnt te hebben aangesproken.

Wat betekent ‘betekent’?

Grice is niet de enige. Jerry Fodor (2006) propageert in “Information-Based Semantics” (IBS), het idee dat “betekent” voor één en hetzelfde ding staat in “‘rook’ betekent rook” en “‘rook’ betekent vuur”: in beide gevallen betekent “betekent” namelijk “bevat informatie over”. Volgens IBS is er niets bijzonders aan linguïstische of mentale representatie: dat zijn allebei vormen van het soort causale *constraint* dat in de non-linguïstische, non-mentale wereld alomtegenwoordig is. IBS is op de eerste plaats een poging om de fundamentele semantische relaties te *naturaliseren*: “The point is to break out of the ‘intentional circle’; to show how to replace semantical/intentional talk with talk couched in the familiar vocabulary of the natural sciences.” (Fodor 2006, 513)

Fodor noemt ook een versie van IBS volgens welke “causing is viewed as just a special case of constraining, the

general principle being that things carry information about whatever they constrain or are constrained by.” (Fodor 2006, 514) Barwise en Perry, de grondleggers van deze zogeheten “Situation Semantics”, stellen dat de notie van een situatie het toelaat om een relatietheorie van betekenis te formuleren: betekenis in het algemeen, en linguïstische betekenis in het bijzonder, is een relatie tussen situaties. Door ‘afstemming’ op de juiste – natuurlijke dan wel niet-natuurlijke – relaties tussen verschillende situaties is het organisme in staat om steeds maar weer nieuwe situaties het hoofd te bieden. Barwise en Perry concluderen: “The distinction between natural and non-natural meaning is an important one. But it should not be forgotten that the distinction is between species of a common genus.” (Barwise & Perry 1983, 16)

Het idee dat niet-natuurlijke betekenissen zich op de een of andere manier uit natuurlijke betekenissen heeft ontwikkeld is inderdaad aantrekkelijk, maar beslist niet onproblematisch. De centrale moeilijkheid is uiteraard precies de kwestie hoe we ons zo’n “kwalitatieve sprong” van onafwendbare natuurlijke naar onbetrouwbare niet-natuurlijke betekenissen dienen voor te stellen.²

Ja of nee

Maar misschien moeten we ons ook niet te snel laten ontmoedigen door dergelijke conceptuele complicaties. Immers, Ferdinand de Saussure mag dan wel gesteld

“Hoewel ja knikken en nee schudden strikt genomen geen deel uitmaken van de gesproken taal, zijn het wel trouwe begeleiders van allerlei uitingen in dat medium.”

hebben dat “le signe linguistique est arbitraire”; ook dat voor de synchrone beschouwer volkomen willekeurige taaltekens ooit ergens uit ontstaan, en als we – net als Grice doorgaans deed – onze aandacht niet tot de gesproken taal beperken, stuiten we op interessante gevallen van niet-natuurlijke betekenisdragers die zich uit natuurlijke voorouders hebben ontwikkeld. Neem bijvoorbeeld het bevestigende knikken en het ontkennde schudden van het hoofd. Hoewel deze gebaren strikt genomen geen deel uitmaken van de gesproken taal, zijn het wel

trouwe begeleiders van allerlei uitingen in dat medium.

Daarnaast hebben knikken en schudden elk als het ware hun eigen verbale partner: de woorden “ja” en “nee”. Het gaat hier onmiskenbaar om dragers van niet-natuurlijke betekenis, want de door een hoofdbeweging uitgedrukte bevestiging of ontkenning hoeft niet met de werkelijkheid overeen te stemmen, en kan bovendien zelfs onoprecht zijn. En wanneer het waar is dat Bulgaren ja schudden en nee knikken (wat ik me heb laten vertellen), dan zijn schudden en knikken kennelijk tevens arbitrair in de zin van De Saussure.

Lebensbejahung

Toch is het niet moeilijk om natuurlijke voorouders aan te wijzen voor ons ja knikken en nee schudden. Want als ik me niet vergis, vinden beide niet-natuurlijke betekenisdragers hun oorsprong in het gedrag van baby's. Ja knikken kan heel goed zijn ontstaan uit het babygedrag dat ook wel “kikkeren” wordt genoemd: een uiting van vreugde (“Lebensbejahung”) die erin bestaat dat de liggende baby met hoofd, romp en benen een reeks sprongachtige bewegingen maakt. Aan de andere kant lijkt nee schudden nauw verwant aan de afwerende horizontale hoofdbeweging waarmee een baby aangeboden voedsel weigert als hij geen trek (meer) heeft.

Terwijl ja knikken en nee schudden alle kenmerken hebben van niet-natuurlijke betekenisdragers, geldt dit zeker niet voor kikkeren en voedselweigeren: een baby is nu eenmaal niet het soort wezen waarover men kan zeggen: “Hij kikkert dan wel dat het een aard heeft, maar hij is eigenlijk helemaal niet blij”, of: “Weliswaar schudt hij afwerend met zijn hoofd, maar volgens mij lust hij er nog wel pap van.” De betekenisrelatie heeft in deze gevallen dus niet zozeer een intentioneel als wel een causaal karakter.

De dreumes staat op

Het lijkt misschien vreemd om gedrag van volwassenen terug te voeren op babygewoonten, maar er kan hier op een duidelijke parallelie met de taalontwikkeling worden gewezen. Psychologisch onderzoek van Siobhan Holowka en Laura Ann Petitto bevestigt het bestaan van een asymmetrie in de mondbewegingen van baby's van een half tot één jaar oud die zich in de zogeheten brabbelfase bevinden: bij dit brabbelen komt de rechterkant van de mond statistisch een fractie van een seconde eerder in beweging dan de linkerkant. Holowka en Petitto concluderen hieruit dat het brabbelen meer behelst dan oefening van de mondspieren (een gangbare opvatting)

en een directe relatie heeft met het spreken van “echte taal”, een activiteit die pas later in het tweede levensjaar goed op gang komt (Holowka & Petitto 2002, 1515).

Merk ten slotte op dat zich tussen de fase van natuurlijk brabbelen, kikkeren en voedselweigeren en die van niet-natuurlijk spreken, ja knikken en nee schudden een “gat” bevindt – een periode waarin kinderen wel wat anders aan hun hoofd hebben dan taal (leren lopen bijvoorbeeld). Het is juist deze discontinuïteit die ruimte biedt voor de hierboven gesignaleerde kwalitatieve sprong van natuurlijke naar niet-natuurlijke betekenis. In de tussenliggende periode zijn we namelijk getuige van de opkomst van een bewust subject waaraan intenties kunnen worden toegeschreven: de dreumes.

LITERATUUR

Barwise, Jon & John Perry (1983), *Situations and Attitudes*. Cambridge (Mass.): The MIT Press.

Fodor, Jerry (1999), ‘Information and Representation’. In Stephen Laurence & Eric Margolis (eds.), *Concepts. Core Readings*. Cambridge (Mass.): The MIT Press, pp. 513–524.

Grice, Paul (1957), ‘Meaning’. *Philosophical Review* 66, 377–388.

Grice, Paul (1975), ‘Logic and Conversation’. In Peter Cole & Jerry L. Morgan (eds.), *Syntax and Semantics, Vol. 3, Speech Acts*. New York: Academic Press 1975, pp. 41–58.

Siobhan Holowka, Siobhan & Laura Ann Petitto (2002), ‘Left Hemisphere Cerebral Specialization for Babies While Babbling’. *Science* 297, no. 5586, 1515.

Lecq, Ria van der (2008), ‘Logic and Theories of Meaning in the Late 13th and Early 14th Century including the Modistae’. In Dov. M. Gabbay & John Woods (eds.), *Handbook of the History of Logic. Volume 2. Medieval and Renaissance Logic*, pp. 347–388. Amsterdam: Elsevier.

Neale, Stephen (1992), ‘Paul Grice and the Philosophy of Language’. *Linguistics and Philosophy* 15, 509–559.

NOTEN

1 Er is ook hier weer eens niets nieuws onder de zon: een dergelijk onderscheid werd al gemaakt door Roger Bacon (ca. 1214–1292), die op zijn beurt ideeën uit (Boethius' commentaar op) Aristoteles en Augustinus' *De doctrina christiana* met elkaar verbindt als hij stelt dat een teken ofwel natuurlijk is, ofwel door een levend wezen gegeven (*data ab anima*). In het eerste geval noemt hij de relatie tussen teken en betekenis noodzakelijk, in het laatste geval conventioneel (*ad placitum*) (Van der Lecq 2008, 358–362).

2 Al even lastig is het om in te zien hoe een conversationele implicatuur ooit geconventionaliseerd zou kunnen raken, iets wat Grice in “Logic and Conversation” (Grice 1975) mogelijk acht, maar dit terzijde...

THE LOGIC OF RELATIONS

Romi Rellum, Francien Homan en Joop Leo

“Kijk, de kat is op de mat!” “Nee, de mat is onder de kat.” Is één van deze uitdrukkingen onwaar? Nee, het zijn slechts verschillende manieren om dezelfde situatie in de wereld te beschrijven. We kunnen over de wereld praten in natuurlijke taal, maar we kunnen hiervoor ook een logische taal gebruiken. Dr. Joop Leo heeft een nieuwe, minimalistische logica ontwikkeld om op een neutrale manier over relaties te praten. Romi Rellum, Francien Homan en Joop Leo betogen waarom onze alledaagse kijk op relaties problematisch is en laten zien hoe de nieuwe logica, gebaseerd op netwerken, in elkaar zit.

“Romeo loves Juliet” can be written in predicate logic as Lrj (where L = loves, r = Romeo, j = Juliet). However, looking at a relation in this manner, called the standard view, implies that there is a certain order between the relata. But this order does not exist in the real world. There is no prioritizing in a relation: if a cat is sitting on a mat, there is only one configuration of these two elements, even though we can describe it in different ways. Kit Fine¹ proposes two alternative theories of looking at relations, positionalism and antipositionalism, the second of which he believes to be a worthwhile replacement of the standard view. One problem, however, is that there currently is no logical language that can adequately deal with antipositionalism. Joop Leo introduces a new logic to solve this problem: minimalistic logic.

The pair: Standard view

We often describe relations as ordered pairs: a loves b seems to be a relation of *loving* that holds between a and b , in that specific order. Compare this to b loves a . The only difference between these states lies in the way the relata are ordered.² This way of looking at relations is called the standard view and seems to be straightforward and uncomplicated.

A problem occurs when we look at the converses of relations. The converse of a loves b is b is being loved by a . Do we now have one or two relations? Intuitively, we would say one, as it is just a manner of perspective of the same state of affairs. However, according to the standard view there would be two relations.

Rejecting the standard view results in rejecting the idea that relations have an order. To prevent a 's loving b and b 's loving a from collapsing into each other, there has to be something else than order that distinguishes the two.³

The Puzzle: Positionalism

An alternative to the standard view is positionalism. This view states that relations have argument-places or positions to which relata can be assigned. These argument-places have no specific order but they are of a certain ‘kind’ or ‘shape’, if you will.

The relation of a 's loving b , for instance, has two argument-places: *lover* and *beloved*. The entity a fits the argument-place of *lover* and the entity b fits the argument-place of *beloved*.

Think of relations as solid bodies, puzzles, if you will, with holes of different shapes in them that correspond to certain argument-places. The way these holes are arranged on the solid body is arbitrary.⁴

Unlike the standard view, positionalism does not run into the problem of converse relations. Since relata are not ordered according to this view, there is no meaningful notion of converses simply because the existence of a converse relation implies order. We have already seen that if a loves b , a fills the position of *lover* and b fills the position of *beloved*. For the positionalist, the state of a 's loving b is exactly the same as the state of b 's being loved by a . It does not change anything about the argument-places.

However, positionalism runs into a different problem: it is difficult to see how it could account for symmetrical relations. Consider a 's standing next to b . This yields two options:

We could imagine the solid body as having two holes, both of which correspond to the argument-place *standing next to*. We could even imagine both holes to be of the same shape. This way, the argument-places can both be filled by either a or b . It might seem that this gives us a nice account of the identity of symmetric relations but there is a problem. Let us call the two holes *Next* and *Nixt*. Positionalism will have to admit that a 's filling the position *Next* (with b 's filling the position *Nixt*) is a distinct situation from a 's filling the position *Nixt* (with b 's filling the position *Next*). In other words, positionalism cannot account for the identity of symmetric facts with the same relata.⁵

The magnet: Antipositionalism

So far, we saw that the standard view and positionalism show us that we need a theory of relations that is based on neither order nor positions. This is where antipositionalism comes in.

Antipositionalism is like positionalism in that the relata do not have a specific order. The main difference between positionalism and antipositionalism is that the

solid body is not endowed with argument-places. Instead, relata of a certain fact will be standing in specific relations to relata of other facts.⁶ This is because in antipositionalism the identity of a fact is partly derived from its relation to other facts. This relation to other facts comes forth from something called *co-mannered completion*. A completion is a fact assembled by some relata and a relation. We say that a state s is a completion of a relation R by the relata a and b in the same manner as a state t is a completion of R by the relata c and d if s can be obtained by substituting a for c and b for d in t . Consider the state of *Adam's loving Eve*. If you substitute *Romeo* for *Adam* and *Juliet* for *Eve*, you get *Romeo loves Juliet*.⁷

If in positionalism a relation could be seen

as a solid body endowed with argument-places, then in antipositionalism a relation can be seen as a magnet, to which the relata of relations can be attached.⁸ Just like positionalism, antipositionalism does not run into the problem of converse relations because antipositionalism does not consider the relata in relations to be ordered. Let us suppose that the solid body represents *loves* and we have one magnet that represents *Adam* and one magnet that represents *Eve*. We might now say *Adam loves Eve* but there is nothing at all to prevent us from saying *Eve is being loved by Adam*, too.

Antipositionalism can also account for the identity of symmetric facts, unlike positionalism. Take the symmetric state where *a stands next to b*. We can get *c stands next to d* by

substituting c for a and d for b . We know that if c is standing next to d , then d is standing next to c is the same fact. Therefore, substituting d for a and c for a gives exactly the same result.⁹

The complex: A new logic of relations

We now turn to the question: *What kind of logic do we need to talk about relations?*

As we saw in the introduction, predicate logic corresponds well to the standard view on relations: Romeo's loving Juliet can be represented by Lrj . However, it does not correspond well to antipositionalism, which is arguably the superior view on relations.¹⁰ What is more, none of the existing logics correspond to antipositionalism, and therefore Joop Leo argues that we need a new logic to represent reality in a natural way: *minimalistic logic*.

The starting point for minimalistic logic is to view the world as consisting of a collection of (complex) entities: a cat, a mat, Romeo, Juliet, a cat on a mat, Romeo's loving Juliet, etc. The entities can have an input-output functionality. For example, a blender can have as input a tomato and as output tomato juice.

In the new logic, the (complex) entities are represented by *terms*. Furthermore, there are *formulas* that make purely logical assertions about the terms. This is all there is: there are no predicates, except equality. Despite its simplicity, the logic has the same expressive power as predicate logic.

But how does Romeo's loving Juliet fits into this picture? According to antipositionalism, a relation is a network of complexes interrelated by substitutions.¹¹ If in the complex of Romeo's loving Juliet we substitute Alexander for Romeo and Máxima for Juliet, then we get Alexander's loving Máxima. This can be expressed in a very direct way in minimalistic logic as a term $x(s)$ with x representing Romeo's loving Juliet and s representing the substitution.

Impact of coordinate-free thinking

The new logic is based on coordinate-free thinking. We

saw that it invites us to think of relations as networks of interrelated complexes, instead of ordered pairs and may help us to 'discover' new relations and instances of relations in an easier way. It is very much in line with analogical reasoning, which may be the core of our thinking.¹² The new logic could have implications for mathematics, as it may be used for developing a philosophically driven alternative for set theory. In programming, too, this logic can be useful, forming the basis of a new complex-oriented programming language with simpler internal structure.¹³

NOTEN

- 1 Kit Fine, "Neutral Relations," *The Philosophical Review* 109 (2000), 1-33.
- 2 Jan Willem Wieland, "Anti-Positionalism's Regress," *Axiomathes* 20 (2010), 479-480.
- 3 Fine, "Neutral Relations," 2-4.
- 4 *Ibid.*, 10-12.
- 5 *Ibid.*, 17.
- 6 *Ibid.*, 19-20.
- 7 *Ibid.*, 20-21.
- 8 *Ibid.*, 19-20.
- 9 Wieland, "Anti-Positionalism's Regress," 487.
- 10 Joop Leo, "The Logical Structure of Relations," PhD thesis, Utrecht University (2010) 181-183.
- 11 Joop Leo "Relational Complexes," *Journal of Philosophical Logic* 42 (2013), 361-366.
- 12 Douglas Hofstadter and Sander Emmanuel. *Surfaces and Essences: Analogy as the Fuel and Fire of Thinking*, (New York: Basic Books, 2013).
- 13 Joop Leo, "Coordinate-free Thinking," *Proceedings of the 35th Annual Conference of the Cognitive Science Society* (2013), 2855-2859.

KLEINE WOORDJES, A.U.B.

Guido

Waar je mee omgaat, word je mee besmet. Hoewel dit gezegde vaker dan niet een contaminatie met een soort boerse ongemanierdheid lijkt te impliceren, gaat het hier juist om de gevaren van de academische kring. Ikzelf ben ook aangetast. Laat ons onderzoeken: waar hebben we het over als een gesprek zich in dialectische richting begint te bewegen? Welke woorden kiezen wij om onze universitair geschoolde opinie te doen schijnen? Dikwijls komen de *buzzwords* voorbij: diachroniciteit, narrativiteit, performativiteit. De postmodernismen die ons doen sidderen in zelfverheerlijking. Wat hebben we het toch goed begrepen. Welk een rijkdom volgt er uit de *linguistic turn*. Dat wij in dit taalspel langzamerhand alle betekenissen verliezen lijken wij voor het gemak vergeten te zijn.

Er moet hier een kleine illusie uit de weg geholpen worden. Hoewel het vanzelfsprekend lijkt dat langere woorden, die in de mondaine sfeer zeldzamer zijn, een specifiekere betekenis hebben, heeft ervaring uitgewezen dat dit een onwaarheid is. Waar wij verwachten dat een moeilijk woord een engere locus van betekenis heeft en zodoende geringere uitleg behoeft, blijkt niets minder waar: mensen die moeilijke woorden gebruiken, gebruiken veel woorden. Er is immers altijd meer te kwalificeren en uit te weiden. Zelf val ik hier ook aan ten prooi, en vervloek ik mijzelf stilletjes voor het slapengaan. Welk vervreemdend *persona* heeft aan de hand van mijn pretentieuze gelul deze dag mijn plaats ingenomen? Toch moet er een lans gebroken worden voor simpel, contextueel toepasselijk taalgebruik.

Eerst wil ik echter een voorbeeldje schetsen. Harvard-professor Svetlana Boym analyseert in haar artikel *On Diasporic Intimacy: Ilya Kabakov's Installations and Immigrant Homes* de installatiekunst van Kabakov en vraagt zich af hoe de Sovjetvluchteling in de kleine, persoonlijke kring functioneert; laverend tussen een met de paplepel ingegoten afschuw voor individualisme enerzijds en een hunkering naar verbintenis met het land van afkomst anderzijds. Op zich een bewonderenswaardig, mogelijk vruchtbaar project.

Er komt echter een punt waarop ze mijn aandacht verliest: bij het bespreken van de overeenkomsten tussen een installatie van Kabakov en de overbekende *Fountain* van Duchamp spreekt ze zonder de minste suggestie van ironie van een “*clear toiletic intertextuality*”. Mij ben je dan kwijt. ‘Intertextualiteit’ past natuurlijk ook mooi in het eerder genoemde rijtje van *buzzwords*. Om het woord ‘toilet’ echter tot bijvoeglijk naamwoord te verheffen in een poging het te doen lijken alsof je uitspraak meer betekent dan ‘er zit in beide kunstwerken een WC’ gaat veel te ver. We lijken de significantie van context verloren te zijn, ons in plaats daarvan richtend op een ontwikkeling van het *discours* dat op haar beurt een eigen leven is gaan leiden. Soms zijn de meest gelaagde concepten en situaties het best te vatten in kleine, simpele alledaagsheden. Mijn hoop is dat ik ook na mijn opleiding nog een museum mag bezoeken met als enige wapens in mijn communicatief arsenaal een paar waterende ogen, een smalle glimlach, en een uitroep: “Wat mooi!”

NERGENS EEN WOORD ENGELS

Niels Wildschut

Niels Wildschut zit in het tweede jaar van de Research Master Philosophy in Utrecht. Hij studeerde een half jaar in München en de redactie was benieuwd naar de ervaringen die hij daar heeft opgedaan.

Nadat ik een maand taalcursus had gedaan met honderd andere leuke internationale studenten die heus niet allemaal echt van plan waren Duits te leren en het Oktoberfest nauwelijks had overleefd, begon op 15 oktober(!) mijn semester aan de Ludwig-Maximilians-Universität München.

De eerste positieve verrassing daar (en later bron van zorgen) was de vrijheid die studenten krijgen in de eerste weken om vakken te bezoeken en te kijken welke ze daadwerkelijk willen gaan volgen. Ze kunnen dan kiezen waar ze puur uit interesse blijven opdagen zonder om credits te geven, en waar ze werkelijk voor hun *Schein* gaan. Resultaat: een massa studenten die vrijwillig naar collegezalen komt in het volle besef daar geen andere beloning dan kennis voor terug te krijgen. Dit werd wel wat minder richting het einde van het semester. Toch

“Zelfs die enkele keer dat we iets in het Engels moesten lezen, werden vertalingen gezocht.”

keek een medestudent in de eerste week naar mijn – voor mijn gevoel al goedgevulde – programma en raadde me aan bij nog wat meer *Vorlesungen* en andere cursussen voor niet-gevorderden te gaan kijken. Simpelweg omdat er zoveel interessants en spannends aangeboden wordt.

Deze mentaliteit werd bevestigd bij het eerste bezoek aan de vakbibliotheek voor filosofie en religie. Op de tweede positieve verrassing had ik eigenlijk al gehoopt, het was de reden waarvoor ik naar Duitsland kwam: overal om mij heen Kant, Fichte, Schelling, Hegel en Nietzsche, nergens een woord Engels. Nu het semester is afgelopen vraag ik mij eigenlijk af of de studenten het überhaupt wel kunnen, studeren in het Engels. Zelfs die enkele keer dat we iets in het Engels moesten lezen, werden vertalingen gezocht. Het is echter ook niet nodig: zoveel moois geschreven in de eigen taal, en die ene grote Duitse professor schreef er heus zinniger over dan “The Cambridge Companion”. Natuurlijk kunnen ze Engels, de afdeling analytische wetenschapstheorie is zelfs erg goed in München. Ik kwam er gewoon niet.

Bij mij bracht dit wel de vraag of ik werkelijk in staat zou zijn om alles in het Duits doen. In de eerste weken leek het antwoord hierop ‘ja’, met een redelijk geslaagd *Referat* en andere kleine schrijfofdrachten. Toch werd ook ik richting het einde van het semester luier, of vermoeder, en mochten

de grote papers toch in het Engels. Een semester lang dat gebrabbel van Herr Wildschutz moet ook wel genoeg geweest zijn voor die arme professoren. Overigens was dit voor mij een leerzame bijkomstigheid: interessant om die Hollander te zijn die zo moeizaam en grappig spreekt en die daardoor bij voorbaat al zichzelf voor schut zet, ongeacht de inhoud. Hierdoor leek mijn ego, pilaar van het filosofisch debat, wat minder in het spel te komen, waardoor ik iets vrijer sprak (wanneer de taal dat toeliet). Deze rol omarmde ik dan ook met plezier. Zij paste bij hoe ik sowieso door de mooie universiteitsbuurt rondliep: als een toerist die nieuwe dingen blijft ontdekken en nog niet verveeld is door zijn omgeving.

Terug naar de filosofie. Ik kwam naar München om Duitse filosofie te studeren en vond een overdaad aan het soort vakken waarvan er in Utrecht hoogstens één of twee per jaar aangeboden wordt. Zo kon ik kiezen uit vier cursussen die zich richtten op Fichte, elk met zijn eigen focus binnen Fichtes oeuvre, en uit ik weet niet hoeveel vakken over Nietzsche. Ik koos voor een *Seminar* over Fichte en de vroege Romantici, en voor een *Seminar* waarin we Nietzsche lazen samen met antieke tragedies en opera’s van Wagner. Het Fichte-*Seminar* bracht me iets waar ik niet op was voorbereid: Fichteaanse professoren. Professoren die (al dan niet retorisch of didactisch) van mening zijn dat er in geval van kritiek op Fichte twee mogelijkheden zijn: ofwel de auteur in kwestie heeft Fichte niet begrepen en zit daardoor fout, of er zit tóch een kern van waarheid in zijn argument, wat dan te maken heeft met het onverhoedse overeenkomen van het argument met wat Fichte dacht. De apologie vind ik een mooie vorm voor historici in de filosofie, maar de discussie in dit *Seminar* sloeg soms dood door deze stijl.

Een laatste onderdeel van mijn Duitse-filosofie-onderneming dat genoemd mag worden, is het *Forschungskolloquium* over Schelling waar ik aan meedeed en waar het aantal deelnemers dat een baan heeft overgehouden aan het bestuderen van deze filosofie mij een klein beetje geruststelde wat betreft toekomstperspectief. Maar na deze intensieve discussiegroep was ik elke week toch vooral erg blij dat het vrijdagmiddag vijf uur was.

En dan? Terug naar de honderd andere internationale studenten die heus niet allemaal echt Duits geleerd hadden, waardoor we ’s avonds onderling Engels praatten, liters bier dronken en dan naar slechte discotheken gingen. Wanneer het enigszins lukte om met z’n allen met de metro op dezelfde bestemming te belanden (nooit). En wanneer ik niet alweer naar huis ging om de volgende dag aan een paper te werken (wat aan het eind van het semester vaker voorkwam).

FILOSOFEREN IN HET BOSSIGE NIJMEGEN

Daan Blitz

In de rubriek 'Stedentrip' laat De Filosoof wijsbegeertestudenten van andere universiteiten aan het woord. Wat kenmerkt de studie Wijsbegeerte aan deze universiteiten? Waar ligt de nadruk op bij het onderwijs? De intentie is om te laten zien hoe het ook kan, zodat wij een kritische blik kunnen werpen op het onderwijs aan de Universiteit Utrecht (of juist dankbaar kunnen zijn voor onze uitvoerige Kantiaanse scholing). In deze editie vertelt Daan Blitz iets over filosofie in Nijmegen.

Wijsbegeerte in Nijmegen wordt in de eerste plaats gekenmerkt door de omgeving waarin men zich begeeft. De campus heeft als centraal punt de Thomas van Aquinostraat, een straat te midden van een zee van bossig groen, waarlangs gebouwen voor verschillende faculteiten als een dorp zijn opgebouwd. Hoewel deze gebouwen – gelijk een dorp – niet hoger dan drie verdiepingen zijn, is filosofie gehuisd in de enige wolkenkrabber aan het hoofd van deze straat. Uitkijkend over bossen en heuvels mijmeren we op de 15e en 16e verdieping van het Erasmusgebouw en drinken we koffie alsof ons leven ervan afhangt. Wanneer we weer terug naar de Aarde moeten dan is daar, aan de voet van ons gebouw, het onvolprezen cultuurcafé. Ik heb het altijd leuk gevonden dat vooral de filosofen de regelmatig terugkerende gasten zijn van dit centrale café van de campus.

Wijsbegeerte in Nijmegen wordt in de tweede plaats gekenmerkt door de expertise die we in huis hebben en het curriculum van de opleiding en ook dit is deels bepaald door onze omgeving. Geworpen in het Oosten is Nijmegen vertrouwd met de Duitse traditie, hetgeen in uitdrukking komt in onze masterspecialisatie 'Fenomenologie, Hermeneutiek en Continentale Wijsbegeerte'. Nijmegen is ook sterk op het gebied van Taal- en Cognitiefilosofie, waarmee sterke banden worden onderhouden met twee internationaal gerenommeerde instituten op de campus: het Max Planck Instituut (voor taalwetenschappers) en het Donders Instituut (voor cognitiewetenschappers). Voorts wordt ook gespecialiseerd in 'Praktische filosofie', waarmee de moderniteit, democratie en mensenrechten kritisch worden benaderd – wat weer een samenwerking met het in Nijmegen gehuisveste Centrum voor Ethiek verraadt – en ten slotte wordt Nijmegen gekenmerkt door een sterke traditie van Wetenschapsfilosofie door de eeuwen heen.

Voor mij persoonlijk heeft zich dit vertaald in heerlijke uitstapjes in de bossige omgeving, evenals een prima borrel in het cultuurcafé. Ook heeft het Centrum voor Ethiek voor mij een cursus verzorgd waar ik op zaterdagdagen college kreeg van toponderzoekers in Nijmegen

en Leuven, die ik vervolgens ook op diende te zoeken in Nijmegen of Leuven. Verder heb ik – uiteraard! – *Kritiek der Reinen Vernunft* mogen lezen, en uiteenlopende denkers als Hannah Arendt, Sigmund Freud, Amartya Sen, Carl Schmitt, Walter Benjamin, Michel Foucault, Ernesto Laclau, Pierre Rosanvalon, Martin Heidegger en Jaques Lacan grondig mogen bestuderen (voor de zekerheid wil ik vermelden dat deze lijst noch uitputtend, noch een weerspiegeling van het totale curriculum is).

LIVING IN A BUBBLE

Joel Anderson

In deze rubriek vragen wij docenten om iets te vertellen over hun studententijd. Deze keer is Joel Anderson aan het woord. Hoe zag zijn studententijd aan het prestigieuze Princeton eruit en hoe verhiel deze universiteit zich tot de Goethe-Universität in Frankfurt?

Princeton

Princeton is an extraordinary place, especially for someone from the provinces. It's filled with lots of beautiful people destined to live charmed lives. It might not be quite what you see in movies, but it's pretty posh. By design, students live largely in a bubble. There were weeks when I never set foot off campus. In fact, all students are required to live and eat on campus for the first two years. Community building and customer satisfaction is a central focus of elite private universities in the United States. That's not so surprising, if you consider the price tag. Studying at Princeton currently costs \$58,965 per year, four years long.

I'm still not entirely clear on how I got admitted to Princeton, especially since my parents could only pay a small fraction of the tuition. I'm convinced that it had a lot to do with the University having some sort of pro-Midwest affirmative action policy to ensure that not

“In Frankfurt it was pretty much 24/7 philosophy. For me, as a footloose graduate student, it was fantastic.”

everyone in the campus community came from Manhattan or Los Angeles. Most of the people I hung out with were not the BPs (beautiful people) but misfits like me. At least, that's the way we all seemed at the time. Boy, was I clueless. I suppose that it's often hard to see how extraordinary some place is when it's your daily grind. But when your roommate turns out to come in second, years later, to a guy named Barack Obama for editorship of the Harvard Law Review, or when your ex-girlfriend's appointment as a Federal Court judge is blocked by the Senate Judicial Committee for her support of gun-control, you eventually realize that you're in some rarified company.

Don't get me wrong. I knew at the time that Princeton was a special place, and I was enormously grateful for the amazing opportunity (and a bit awed). But not everyone was. Surprisingly, Princeton turned out to actually be a pretty anti-intellectual place, a place to group people for the halls of power and country clubs. That's changed quite a bit since then, but the upside for me back then was that I hardly ever had to wait to meet with professors during their office hours.

As I remember them, lectures and seminars were generally good. Some were great. I remember Raymond Geuss climbing our school to scribble ferociously in the last

remaining corner of blackboard space. But it was individual contact with teachers which really made the difference, especially in the tutorials and individual supervision.

I didn't spend all my time studying philosophy, although I went to Princeton fairly confident that I wanted to major in philosophy. I thoroughly enjoyed the diversity of classes that you are allowed to take as part of a liberal arts education: from “Economic Anthropology” and “Marx, Nietzsche, Freud” to “Physics in Contemporary Society” and “Architecture and Urban Planning”. I had to spend a lot of time in language classes, too, because I basically started college knowing only a bit of German.

There were some pretty famous philosophers in the department, people like Saul Kripke and David Lewis. My very first class at Princeton (Intro to Ethics) was taught by Thomas Scanlon, and I ended up studying later with Michael Smith, who was a little-known assistant professor at the time. But, for the most part, analytic philosophy struck me as mostly pretty pointless at the time, and I took most of my courses with Raymond Geuss and Rüdiger Bittner, as I tried (with varying success) to figure out German philosophy since Kant.

Frankfurt

Ironically, it was while studying in Frankfurt, Germany when I learned to appreciate analytic philosophy of language, epistemology, and action theory. I again lucked out and landed a Fulbright Fellowship to study philosophy and sociology in Frankfurt after graduation. My official sponsor was an assistant professor named Axel Honneth, who was starting to be known at the time (1987–88) for his work in philosophical anthropology and his book *Kritik der Macht*.

It was a very exciting time philosophically: postmodernism was being hotly debated, discourse ethics was maturing as a viable theory, Germans were starting to take analytic philosophy seriously and do interesting things with it, and Habermas was working out his political theory. Intellectually, it was undoubtedly the most intense year of my life. I did some sociological theory, but mostly lots and lots of philosophy – seminars, reading groups, lunches, and coffees, and beers, and Habermas's weekly colloquium, which was especially interesting because of the way it functioned as a magnet for visiting scholars. One of the striking things about the philosophical atmosphere in Frankfurt, and many other parts of Germany, is that it's pretty much 24/7 philosophy: seminars and colloquia typically go until 9 or 10 in the evening, and then everyone goes out together for dinner. It's not really feasible if you're a parent of young children, but for me, as a footloose graduate student, it was fantastic.

OVER DE IMPLICATIES VAN ANTIREALISME

Andries de Jong

Andries de Jong zit in het eerste jaar van de Research Master Philosophy in Utrecht en richt zich op de theoretische filosofie. In januari heeft hij een paper gepresenteerd op een conferentie van de Nederlands-Vlaamse Vereniging voor de Analytische Filosofie (VAF). In dit paper valt hij antirealisme aan, en daarbij in het bijzonder Putnams intern realisme. Aan De Filosoof vertelt hij in het kort wat zijn argument is.

Antirealisme is de metafysische positie dat “reality is constituted in part by our conceptual activities or the conceptual tools we employ in our inquiry” (Loux 2006, 259). Een vorm hiervan is Putnams *intern realisme*, een theorie die nog redelijk wat aanzien heeft in de analytische filosofie. Putnam stelt dat conceptuele schemata altijd voorafgaan aan ons onderzoek en dat daarom deze schemata de werkelijkheid constitueren.

Putnam heeft twee argumenten voor deze positie. Het eerste argument werkt als volgt: waarheid heeft te maken met stellingen. Stellingen zijn waar of onwaar, daarom worden ze ook wel *waarheidsdragers* genoemd. De suggestie is dat deze zinnen waar of onwaar worden gemaakt door iets, namelijk de *waarheidsmaker*. Realisme impliceert dat de werkelijkheid de waarheidsmaker is. Maar als de woorden waaruit stellingen zijn opgebouwd, woorden die de concepten uitdrukken die we gebruiken om de wereld te beschrijven, niet refereren aan dingen in de werkelijkheid, dan kan de werkelijkheid onmogelijk de waarheidsmaker zijn. Putnam stelt dat de concepten die we gebruiken niet refereren aan dingen in de werkelijkheid.

Het tweede argument is dat van conflicterende waarheden. Kijk eens naar *Carnap's World*:

X1 X2 X3

X1, X2 en X3 zijn individuen. Hoeveel objecten zijn er in *Carnap's World*? Carnaps antwoord is ‘3’, alleen individuen zijn objecten. Het antwoord van de mereologisch universalist is ‘8’, niet alleen individuen, maar sommen van objecten zijn ook objecten.¹ Putnams punt is dat de vraag over hoe veel objecten er zijn alleen zinvol is binnen een conceptueel schema waarbinnen het concept ‘object’ een duidelijke definitie heeft. Waarheid bestaat alleen binnen een conceptueel schema. Stellingen worden niet waargemaakt door de werkelijkheid, maar door conceptuele schemata. Ik leid hieruit de antirealistische waarheidsdefinitie af:

ARW: een stelling is waar dan en slechts dan als de stelling past in een conceptueel schema

Maar wat zijn conceptuele schemata? De term is afkomstig van Quine en het idee is dat het vergelijkbaar is met een ‘paradigma’ van Kuhn. Het idee is dat er een aantal axiomata zijn en voor de rest wordt zo’n schema uitgebreid en aangepast aan de hand van voortschrijdend empirisch inzicht. Dus er zijn een aantal gronduitspraken die bijvoorbeeld metafysisch, logisch en wiskundig karakter hebben en die basaal zijn voor wat er binnen dat schema is toegestaan. Voor de rest worden aan dat schema steeds

uitspraken toegevoegd die gedaan worden op basis van observatie. Een minimale vereiste is dat de uitspraken binnen zo’n schema consistent zijn met elkaar. Verder dient er nog een bepaalde soort coherentie² te zijn tussen de uitspraken. En het is precies de waarheidsdefinitie ARW die ik aanval.

Mijn argument gaat als volgt: je kunt ARW opvatten als een stelling en die vervolgens valueren als ‘waar’ of ‘onwaar’. Ik beschouw ARW als onwaar als er ten minste één stelling is die waar of onwaar is onafhankelijk van een conceptueel schema. In een *antirealistisch* conceptueel schema is ARW waar, aangezien de waarheidsdefinitie klopt met hoe er binnen dat schema tegen waarheid wordt aangekeken. Maar in een *realistisch* conceptueel schema geldt een heel andere waarheidsdefinitie:

RW: een stelling is waar dan en slechts dan als wat die stelling zegt dat het geval is ook daadwerkelijk het geval is.

Stel nu dat ARW waar is in een realistisch conceptueel schema, dan zou ARW waar zijn onafhankelijk van een conceptueel schema. Maar dan is er ten minste één waarheid onafhankelijk van een conceptueel schema en dan zou ARW onwaar zijn. ARW is dus onwaar in één conceptueel schema. Maar dat zou betekenen dat er binnen dat schema waarheden zijn die onafhankelijk zijn van een conceptueel schema, dus is ARW onwaar. De enige uitweg voor de antirealist is door te zeggen dat ARW waar is op het metaniveau. Maar dan zou ARW waar zijn onafhankelijk van een conceptueel schema, dus is er weer één waarheid onafhankelijk van een conceptueel schema. Dat maakt ARW zelf-referentieel incoherent en daarom onhoudbaar.

LITERATUUR

Davidson, D. (1974) “On the very notion of a conceptual scheme”, *Proceedings and Addresses of the American Philosophical Association*, 47: 5-20.

Loux, M.J. (2006, 1998) *Metaphysics*. A contemporary introduction. New York, NY: Routledge.

Putnam, H. (1981) *Reason, Truth and History*. Cambridge: Cambridge University Press.

Putnam, H. (1987) *The Many Faces of Realism*. La Salle, ILL: Open Court.

Quine, W. (1960) *Word and Object*. Cambridge, MA: MIT.

NOTEN

1 Het antwoord ‘8’ is het aantal verzamelingen van de power set van {X1,X2,X3}.

2 Een gevleugeld woord, maar niemand weet precies wat het betekent.

DE FUF

Albertjan Telgenhof

De Secretaris schreef de laatste brief die hij ooit zou schrijven. Over een week zou deze drukke periode eindelijk voorbij zijn. Hij herinnerde zich het begin ervan, dat MidYearsUitje, het eerste voor deze incarnatie van de bestuursfunctie. Wat een weekeinde was dat! Hij kon zich niet heel veel herinneren, maar dat kwam waarschijnlijk door een gebrek aan rust of slaap.

De Secretaris kon zich echter nog wel herinneren hoe snel daarop de halfjaarlijkse algemene ledenvergadering was en de stress die dat hele gebeuren met zich mee had gebracht. Was zijn huidige incarnatie wel resistent tegen een avond notuleren van wat er werd gezegd?

En dan was er ook dat feest geweest, naast de 'normale' borrels en naborrels, etc. Dat feest waar de camera was

verdwenen en waarvan er wat dagen later plotseling allemaal foto's waren verschenen op Facebook, lichtelijk aangepast. 'Waren er echt twee fora zo snel achter elkaar geweest?' vroeg de Secretaris zich versuft af. Eén over logica en liefde en één over zelfkennis en zelfvertrouwen. Hij had zich tijdens beide in ieder geval goed vermaakt en, wie weet, zelfs wat geleerd.

En toen was er het Open Podium geweest, alwaar FUF'ers hem hadden verrast met hun meer artistieke kanten. En waar Maarten van Houte het brede scala van op- en uitvoeringen aan elkaar had verbonden met een slimme opmerking of een geestige aankondiging.

Ja, dacht de Secretaris, het was een goede periode geweest om secretaris te zijn. Druk, maar goed.

PERSPECTIEFDAG

De studie Wijsbegeerte staat niet echt bekend om haar roemrijke perspectieven op de arbeidsmarkt. Integendeel. Waar je vriendjes voor flitsende studies als Organisatiewetenschappen of Technische Bestuurskunde zijn gegaan en nu met een snelle klim op de carrièreladder bezig zijn, zit jij uren met liefde te zweten boven teksten van al lang vergeten denkers. Dat is heerlijk, dat is mooi, maar er moet ook brood op de plank komen. Daarom organiseert de FUF (alweer, omdat we het nog steeds niet weten) een nieuwe editie van de Perspectiefdag. Deze zal op 4 juni plaatsvinden. We hebben een mooi sprekersteam samengesteld. Er zal onder andere een bekend publicist komen en iemand uit het bankwezen zal ook zijn licht op de zaak proberen te werpen. Dus komt allen, als u de hoop niet wil verliezen. We raden de gratis borrel na afloop ook erg aan.

HET NUTTIGE EN HET AANGENAME

Aafje de Roest

De faculteitsraad is het primaire medezeggenschapsorgaan voor studenten aan de Universiteit Utrecht. Het bestaat uit 24 leden, waarvan de helft stafleden en de andere helft enthousiaste studenten. Aan één van deze studenten heeft De Filosoof gevraagd een tipje van de sluier op te lichten aangaande de bezigheden van dit invloedrijke instituut.

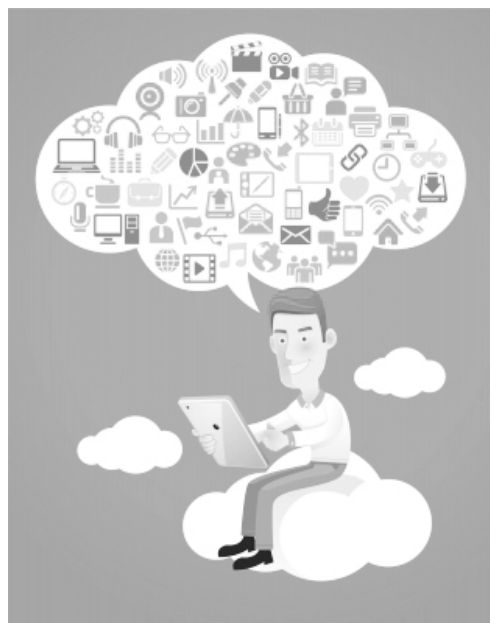
Wijn, weerwolven en w... Medezeggenschap? Ons weekend in het pittoreske Laren bij Deventer bevatte onder andere deze drie dingen. Met de studentengeleding begaven wij ons naar een gezellige logeerboerderij in dit plaatsje, waar we drie dagen zouden genieten, maar natuurlijk ook: trainingen volgen. We hebben de gehele zaterdag allerlei opdrachten gedaan, gediscussieerd, gesproken en vooral: veel geleerd. Veel mensen uit de studentengeleding gaven aan nog niet helemaal alles te kunnen doen wat ze zouden willen.

Een grote drempel is dat je soms niet goed weet waar je moet beginnen! Een van de belangrijkste leuzen die we leerden was: begin met iets dat je vandaag al zou kunnen veranderen. Ga rondmailen naar mensen, om uit te zoeken bij wie je terecht kunt, ga brainstormen over je ideeën, et cetera. Er kwamen nuttige dingen uit, zo wordt er nu gewerkt aan de oprichting van een adviesraad (met oude faculteitsraadleden) die de komende studentengeleding kan bijstaan met kennis over langetermijnprojecten. Ook gaan we ons bezighouden met het nieuwe minorenbeleid.

Natuurlijk was er ook een raadsvergadering, waarin uitgebreid werd gesproken over het nieuwe plan voor arbeidsmarktorientatie, de procedure omtrent de OER-en als positief verlopen werd vastgesteld, en

waarin werd gediscussieerd over het nieuwe systeem voor cursusevaluaties: Caracal. Vice-decaan Bert van den Brink en decaan Wiljan van den Akker hebben als reactie op de onrust binnen de opleidingscommissies een afspraak gepland met alle OC-voorzitters. Ook is getracht meer onduidelijkheid rondom Caracal voor de studenten in het algemeen weg te nemen door een uitgebreide e-mail te sturen naar alle studenten over wat Caracal nu precies inhoudt, en welke consequenties dat heeft. Dit gebeurde op sterk aanraden van de studentengeleding. Daarnaast bespraken we de jaarrekening en verantwoording, waarbij de commissie Financiën en Huisvesting de laatste kritische vragen stelde. Rob Grift kon deze goed beantwoorden, zoals hij wel eens zegt 'kwamen er geen lijken uit de kast'. Kortom een zeer prettige vergadering. Wij kunnen namens de studentengeleding wel zeggen dat deze cyclus het nuttige met het aangename gecombineerd kon worden!

Let op! Binnenkort zijn de verkiezingen voor de nieuwe studentengeleding van de faculteitsraad. Houd de Facebook-pagina in de gaten voor nieuws. Wil jij dat jouw stem gehoord wordt over wat er speelt in de faculteit? Stem dan op een van de studenten!

26 mei - **De staat van de universiteit - op zoek naar nieuw vertrouwen**

15:30 uur, Radboud Universiteit, Spinozagebouw, zaal SP2, Nijmegen

Entree: gratis, graag wel inschrijven: www.ru.nl/sp/destaatvandeuni

Een 'doorgedraaide managementcultuur' leidt tot een toestand van permanente concurrentie, tot een cultuur van wantrouwen en tot burn-outs van medewerkers en studenten. Is het echt zo erg gesteld? Of gaan er juist ook positieve impulsen uit van controle en nadruk op efficiency? Hoe komen we tot een nieuw vertrouwen in de toekomst van de universiteit? De staat van de universiteit is een manifestatie om de hervormingsagenda vanuit Nijmegen kracht bij te zetten. Discussieer mee met: Willem Halfman (docent ISIS, RU), Klaas Landsman (hoogleraar Mathematische fysica, RU), Gerard Meijer (voorzitter College van Bestuur, RU), Jip Mennen (voorzitter Universitaire Studentenraad, RU), Esther-Mirjam Sent (hoogleraar Economie, RU) en Bart Verheijen (promovendus Nederlandse taal en cultuur, RU).

Meer informatie: http://www.ru.nl/soeterbeeckprogramma/agenda/overzicht_op_datum/vm/debatten/2014/staat-universiteit/

26 mei - **Science Café Utrecht**

19:45 uur, Museumcafé Universiteitsmuseum, Lange Nieuwstraat 106, Utrecht

Entree: gratis

Festival deBeschaving komt er weer aan. Op zaterdag 5 juli is het zover. Het Festival Universalis waar muziek, creativiteit en wetenschap samenkomen in één spetterend programma. Dit Science Café nemen we alvast een voorproefje van het wetenschapsprogramma. Duurzaamheidsexpert dr. Floortje van der Hilst vertelt over duurzaamheid op maat, neurowetenschapper dr. Martijn van den Heuvel over verbindingen in het brein en geheugenspecialist prof. dr. Casper Hoogenraad over de stof waar ons herinneringen uit gemaakt zijn. En André Baars, de grote man achter Festival deBeschaving, spreekt een column uit.

Meer informatie: <http://www.sg.uu.nl/programma/voorjaar-2014/science-cafe-utrecht>

27 mei - **Spinoza Lecture: Hobbes and the Iconography of the State**

20:15 uur, Agnietenkape, Oudezijds Voorburgwal 229 – 231, Amsterdam.

Entree: gratis

Een lezing door prof. Quentin Skinner, bezitter van de Spinoza-leerstoel aan de UvA, over het gebruik van illustraties bij het overbrengen van een argument. Volgens de humanistische rhetorica was het belangrijk dat de toehoorders ook 'zagen' wat er werd beargumenteerd. In vroeg-moderne humanistische literatuur zien we dan ook steeds meer complexe, iconografische illustraties. Hobbes droeg bij aan drie zulke illustraties: de eerste voor zijn vertaling van Thucydides, de tweede voor De cive en de derde voor zijn Leviathan (1651). De lezing gaat in op de inzichten in het karakter de de ontwikkelingen van Hobbes' theorie over de staat die we verkrijgen bij het bestuderen van deze afbeeldingen.

Meer informatie: <http://www.uva.nl/over-de-uva/organisatie/faculteiten/content/faculteit-der-geesteswetenschappen/agenda/agenda/agenda/content/folder-15/lectures/2014/05/spinoza-lecture-hobbes-and-the-iconography-of-the-state.html?page=2&pageSize=20>

5 juni - **Bildung: bouwen aan jezelf**

19:45 uur, Paviljoen pOp, Westplein 1001, Utrecht

Entree: €12,50

Wat betekent het om jezelf te ontwikkelen? Om jezelf als mens te vormen of zelfs te beschaven? Die vragen, maar vooral ook het daadwerkelijk gaan doen, staan centraal in de zogenaamde bildungstraditie. In onze huidige tijd waarin steeds meer zekerheden op de schop gaan, biedt het bouwen aan jezelf een belangrijke houvast. Tijdens deze avond maak je kennis met de klassieke bildungstraditie, ontdek je iets meer over jezelf en wissel je uit met anderen.

Meer informatie: <http://www.deproefplaats.nl/05-06-bildung-bouwen-aan-jezelf/>

VOLGENDE EDITIE

RENAISSANCE

*Verkeer je in een wijsgerige aporie of wil je andere
frustraties of overpeinzingen met ons delen?*

Schroom niet en laat van je horen!

Kopij (1300-1600w) of ingezonden post (max 400w).

Ook reacties op artikelen zijn welkom.

De deadline is 13 juni.

Mail kopij of vragen naar: de.filosoof@phil.um.nl.

